

ספר האורה.

א) תני רבנן ונשמרת מכל דבר רע [דברים כינ י']. שלא יסתכל [אדם] באשה נאה, אפילו היא פנויה, באשת איש ואפילו היא מכווערת. ב) ולא בבגדי צבע אשה ג) ולא בחמורה ולא בחמורתה, ולא בשום דבר בשעה שנוקקין זה עם זה: דבר אחר ה) ונשמרת מכל דבר רע, שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לירי טומאה בלילה. ה) מכאן אמר ר' פנחס בן יאיר והירות מביאה לידי [נקיות] [זריזות], [והירות] [זריזות] מביאה לידי נקיות, דכתיב וכלה מכפר [ויקרא טז כ']. נקיות לידי טהרה, דכתיב וכפר עליי הכהן וטהר [ויקרא יד כ']. טהרה לידי קדושה, דכתיב וטהרו וקדשו [שם טז, י"ג]. קדושה לידי ענוה, דכתיב כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשבון ואת דכא ושפל הוה [ישעי' נ"ז טז]. ענוה לידי יראת חמא, דכתיב עקב ענוה יראת ה' [משלי כ"ב ד]. יראת חמא לידי רוח הקודש, דכתיב אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא [משלי ב' ה']. רוח הקודש לידי חסידות, דכתיב רוחי בכס והייתם [יחזקאל ל"ז י"ד]. תהיית המתים מביאה [לידי] [על ידיו] אליהו, דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא ונומר להשיב לב אבות על בנים ונומר [מלאכי ג' כ"ד]:

ו) ומצינו עשרה מילי דחסידותא דהוה נהוג בהון רב, ובתריה לא יכלו כוליהו

הערות

א) תיר ונשמרת וגו' שלא יסתכל בו, נמרא עין כי סעיא ומלת "תיר" ליתא שם רק במאמר שלאחריו, שם שם ע"ב. וכן מתחיל ספר האורה בכ"י אקספארד קובץ 564, אשר אכנונו כ"י ג', ובס' האורה כ"י אקספארד קובץ 563, ובכ"י פארוו הנמצא אצל הברת כל ישראל חברים, הסר ההתחלה, כמו שהבאתי במבוא. ב) ולא בבגדי צבע אשה, בכ"י ג' ולא בבגדי צבעונון אשה, והוא שעות ועיש בנמרא דקתני ולא בבגדי צבע ולא בבגדי צבעונון עיש ברשימי. ג) ולא בחמורה ולא בחמורתה, בנמרא שם לא בחמור ולא בחמורה, וכן הובא לנכון בכ"י ג'. ד) ונשמרת שלא יהרהר, נמרא שם כי ע"ב, ובכאן הנוסחא תיר ונשמרת, עיין לעיל הערה א'. ה) מכאן אמר ר' פנחס בן יאיר והירות מביאה לידי זריזות, תקנתו כמו שהוא לנכון בכ"י ג', ועיין בנמרא שם הנוסחא משונה, ועיין ירושלמי שבת פ"א ח"ה דף ג' ע"ג, שקלים פ"ג ה"ד דף ט"ז ע"ג בשניונים, ושם הובא ראיות מהכתובים כמו שהובא לפנינו בס' האורה, וכן נשנה במדרש שהיש ריש פ"א אות ט', ומדרש משלי פס"ו, והעירותי שם בהערה ט"ז שהר"ף סוף פ"א מע"ז הביא דברי הירושלמי, ועיש ברבינו נסים, וביש שחאוות כתוב מאמר ולא במשנה כגון פסוה, והרב ב"ל תוי"ט האריך דליתא כמשנת, אלא כרייתא הוא כע"ז דף ע"ב, והמסדר מן המדרש משלי הביא כלשון המדרש משהיש, אשר מפרש לכל הנהו מקרא אשר לא נמצא ובר מזה בנמרא ע"ז, ולא במשנה סוף פסוה, רק נמצא בן גס בירושלמי, עיש בהערה י"ז שהעירותי על השניונים בנוסחא, ו) ומצינו עשרה מילי דחסידותא דהוה נהוג בהון רב, זה נמצא בשו"ת האנונים שערי תשובה ס"ו עקבה באוה שניונים כאשר אביא להלן והשי' ז"ל מצא אותם בספרי האנונים, והנאון חידא ז"ל בספרו פתח עינים על עין יעקב (ליווארני תק"ט) ונרמס בוילנא (תרל"ז) כיהוד עם העין יעקב, הביא במנחות פ"ג ס"י כ"ה וז"ל מצאתי ענין זה באורך מעשר קדושות שהיה נהוג רב בספר המדרש כתב יד, והעתיק שם כל הלשון, והביא שם ג"כ וכן הוא בספר האורה כתב יד מרשי"י, והוא המאמר שלפנינו בכ"י מס' האורה שה"י ביר חידא ז"ל, והיה לפניו ג"כ כתב יד

שמעיה לאחוזקי בהון, וכל חד מנהון אחוזק בחדא מנהון. (ז) חדא דלא הוה מסני ארבע אמות בקומה זקופה. (ח) [ונהג רב יהודה אחריו]. שנייה דלא הוה מסניא ארבע אמות בגילוי הראש. (ט) ונהג רב הונא אחריו. שלישיה דהוה מקיים שלש סעודות בשבת. (י) ונהג רב נחמן אחריו. (יא) רביעית דלא הוה מביט לצדדין. המישית דאפילו לפניו לא היה מביט. דמאן דאתי לנגדו לא היה ידע ליה. עד דשמיע קליה. (יג) ונהגו

הערות.

הפחדים מכל שכיו סימנים, כמו שהביא בשם הגדולים אות פ' סי' 124, אבל כפרדס הנדפס ליחא זה. גם הרב בעל היוחסין (דפוס קראקא דף ק"ב) ריש אות ד' הביא עשרה מילי דחסידותא אשר נמצא ברב, רק בקצרה ובשינוי לשון, מאשר הם מובאים בשערי תשובה ובספר האורה. ובעל סדר הדורות בערך אבן ארוכה (דפוס ווארשוי דף ד' ע"ב) הביא כמו שהוא ביוחסין דפוס קראקא, וביוחסין השלם (דפוס לאנדאן צד 180) הובא רק אחד מהם שהיה מונה לארץ מניו ולא לצדדין, וסיים וכן בכל אחד מהשאר, (וי"ל מהעשרה האחרים), כמו שזה בא בארוכה ערך חסיד בערוך עכ"ל, אולם אין זכר מזה בערוך, ואין ספק שכונן לערוך של רב צמח בן פלמוי גאון, שחי בשנת ד"א תרל"ב ועברו עד היום אלף ושלשים שנים), והיוחסין הביא את הערוך מרב צמח בן פלמוי גאון בהרבה מקומות, והנה בהצנפה להמנר ושנת תרל"א) כתבתי מאמר אודות מילי דחסידותא, והם הערות לדברי החכם מהרי"ו ריפמאן שם, ופה אעיר בקצרה. (ז) חדא דלא הוה מסני ד' אמות בקומה זקופה, וכן הובא בשערי תשובה, וכן הביא הרב חיד"א בפסרו פתח עינים מספר הפרדס והאורה, ובנמרא קידושין ל"א ע"א לא נזכר שיעור ד' אמות כי אם אצל כל אדם, אבל לא אצל חלמירי חכמים, ואמרו אמור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה, ואיך חשבו הגאונים זה למדת חסידות, מה שהוא אמור לדעת חז"ל, ואולי ה"י כתוב שלא היה רואה ליעלא מדי אמות, כמו שהביא היוחסין, ועיין גם ביוחסין אות שי"ו, רב האריך ימים עד כי שימי בן חייא הוה חכם גדול בימינו, אמר ליה שימי אה, סוף מנחות דף ק"י ע"א ומרשיי שלא היה רואה ליעלא מדי אמות, והמפתחים הציגו תחת זה, דלא הוה מסני ד' אמות בקומה זקופה, ועל שבמדה השנית מובא דלא הוה מסני ד' אמות בגילוי הראש, והוא בנמרא קידושין ל"א ע"א, ושם בנמרא במאמר שלפניו מובא אריב"ל אמור לאדם שיהלך ד' אמות בקומה זקופה, לכן תקנו בן בדברי הגאונים. (ח) ונהג רב יהודה אחריו, כן הוסמתי ובי"ה במקומות הנ"ל והובא לנכון גם בכ"י ג' ולזה נתכונן היוחסין ערך רב יהודה ב"ר יחזקאל שכתב עליו ולא הלך ד' אמות בקומה זקופה משום מלא כל הארץ כבודו, וכן הביא בעל סדרה ערך רב יהודה דף צ"ג ע"א, את דברי היוחסין, רק מהפיוס הוה מוכרת שהני לפניו דלא הוה מסני ד' אמות בקומה זקופה (ט) ונהג רב הונא אחריו, בכ"י ג' בפנות ונהג רב יהודה אחריו, ובנמרא קידושין ל"א ע"א רב הונא בריה דרב יהושע לא מסני ארבע אמות בגילוי הראש, ובנמרא שבת ק"ח ע"ב רב הונא בריה דרב יהושע תיתי לי דלא מנינא ד' אמות בגילוי הראש, (י) ונהג רב נחמן אחריו, בנמרא שבת שם אמר רב נחמן תיתי לי דקיימא ג' סעודות בשבת, (יא) רביעית דלא הוה מביט לצדדין, המישית דאפילו לפניו לא הוה מביט, כן הביא גם הגאון חיד"א בשם הפרדס והאורה, ובשערי תשובה הני רביעית וחמישית שלא היה מביט לצדדין ואפילו לפניו דאמר שימי בן ידעתי נוסף בשערי תשובה המלות דאמר שימי בן, והכונה למאמרם הובא בן בסרה"ד אמר ליה שימי את בן, ומרשיי ויש אומרים רב לא היה זוקף עיניו אלא כובשם כל סעה משום צניעות, וכן בנדה כ"ד ע"א מרשיי ד"ה שימי את, ואני שמעתי שמרת צניעות היתה בו כרב שלא היה זוקף עיניו למעלה, הלכך לא היה מכירו ע"כ, ונראה כי לפני רש"י לא היה עוד או לפני העשרה מילי דחסידותא שהביא כפרדס, ובהאורה, לכן כתב "ואני שמעתי" והרב בעל היוחסין הביא המאמר דאמר שימי לראיה על המדה הראשונה שהביא, ואחד מהם שהיה מונה לארץ מניו ולא לצדדין שלא לראות שום עבירה, ולחסים בסי האורה "דמאן דאתי לנגדו לא הוה ידע ליה עד דשמע קליה" כתוב בשערי תשובה, "אלמא עד דשמע קליה לא ידעי, אולם ביוחסין דפוס קראקא ואחריו הובא בן בסרה"ד "רביעית מכון לבו בתפלה, המישית לא הביט לצדדין, ואולי המקור שהיה מכון לבו לתפלה הוא בעיובין מ"ה ע"א אמר רב כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל. (יג) ונהגו רב ששת ורב יוסף אחריו ולא יכלו לעמוד בה וסמו עיניהם, רב ששת ה"י סני נהור, וכן רב יוסף בר חייא הוה סני נהור, והרמב"ן בחידושי קידושין דף ל"א הביא וז"ל דרב יוסף פקח ונסתמא הוה, כראמרינן באגדה דרמי נמשיה משום דלא מצוי קאי בנמשיה דלא לאסתכלוי בר מדי אמות ירדיה עכ"ל, והאגדה הוות היתה

ספר האורה

רב ששית ורב יוסף אחריו ולא יכלו לעמוד בה וסמו עיניהם. (ג) ששית כד היה עייל לבי מדרשא הוה (מפסיק) [מקיף] (ופסע) ולא הוה פסע ועייל קמיה רבנן כד גרסי, ולא הוה משרח ציבורא. (ד) ונהגו רבי זירא ואבוי אחריו. (ו) שבועית דלא הוה אכיל בסעודת הרשות, משום חלב ודם וניד הנשה. שמינית דכל דקפיד עליה אויל איהו לגביה ומפיס ליה. (ז) כדגרסינן בפרק יום הכפורים רב אויל לגבי האי טבחא. (ח) ונהגו מר זוטרא בריה דרב נחמן אחריו. (ט) [תשיעית שהיה רגיל בתפילין. יט] ונהגו רב ששת אחריו. (כ) עשירית שהיה קולו ערב, והיה רגיל לירד לפני התיבה.

הערות

בלי ספק מקור לתשובת הגאונים שערי תשובה. או כיוון כדאמרין בגדה לדברי הגאונים ורש"י. (ג) ששית כד הוה עייל לבי מדרשא הוה מפסיק ופסע, ולא הוה פסע ועייל קמיה רבנן כד גרסי ולא הוה משרח ציבורא. תקנתו הוה מקיף ומלט. ופסעו סתתו. ובבב"י כתוב לנכון הוה מקיף. אולם שם הלשון משוּבש ששית כד הוה עייל לבי מדרשא הוה מקיף (ופסע) ולא הוה פסע ועייל קמיה רבנן. כדגרסינן רב לא משרח ציבורא. במקום כדגרסינן צריך לומר כד גרסי דלא משרח ציבורא. (ד) ונהגו רבי זירא ואבוי אחריו. בקירושין לגבי ע"א אבוי מקיף רבי זירא מקיף. ופירש"י מסבב דרך אחרת שלא לעבור לפני הצבור. ועיין במדור זירא מי רמיה. (ו) שבועית לא הוה אכיל בסעודת הרשות, משום חלב ודם וניד הנשה. וכ"ה גם בבב"י ג' ס"ט האורה וכ"ה בשערי תשובה. וכן הובא מהגאון חיד"א בפתח עינים בשם הפרדס והאורה. וביחוסינן הובא רק לא אבל בסעודת הרשות, ולא יותר והמלות. משום חלב ודם וניד הנשה אין להם שחר כלל. ויש לתקן שמים חולין פרק ניד הנשה. והוא הוספה מאוה מעתיק לציון המקור ובאה מתוך נטימה. כי בחולין בפרק ניד הנשה ה"ך צ"ה ע"ב כתוב שם. סעודת הרשות הוא, ורב לא מתהני מסעודת הרשות. וכן התעורר הר"י רייפמאן בהמניד שם, והבאתי שם כי הערה זאת הוה נפלאה ויקרה, ועוד הבאתי שם כי החכם הרופא המזוהר שמואל שולם העיר ביוחסין בהנהגה שלו וז"ל אמר שמואל שולם שהו החסידות (ז"ל שלא אכל מסעודת הרשות) מוסל על כל ת"ח שיהיו, וזה ראה על ככה למנותו בכלל עשרה דברי חסידות. ומצאתי במדרש איכה [פרשה ג'] בפסוק ויגרום בחצץ שני שרב אחר שאכל כל מטעמים שבקולו היה אוכל אפר, לקיים מה שנאמר ויגרום בחצץ שני. אמרתו לסימן אפיק שפה ועייל שפה בתראה עכ"ל. ובריה שנעלם ממנו נמרא חולין שבהבאתי. גם שנה ברואה כי הישב ערב שמוכא במדרש שם על רב היה אחר סעודתו בכל השנה, ובאמת מפורש שם שעשה כן בסעודת ערב חשעה באב, וז"ל המדרש שם: רב מן דהיה אכיל כל מאכלו ויגרום בחצץ שני. אמרתו לסימן אפיק שפה ועייל עליו קטם, ואמר זו היא סעודת ט"ב, לקיים מה שנאמר ויגרום בחצץ שני הכמישני באפר ע"ב. והמאמר הוה שנה גם בירושלמי תענית פ"ד סוף ה"ג. וראיתי שגם בעל סת"ד התעורר על דברי בעל הנהגה, וכתב וז"ל והנה לפום ריהטא היה נראה הדבין דוה עשה רב בכל השנה אחר כל אכילתו לא בערב חשעה באב לברי. ר"ל"כ לא הוה בכדי למוחשב למדת חסידות. אבל במגן אברהם או"ח ס"ה תקנין כתב שוה עשה בהשעשע באב. והבב"י ס"י הגיל הביא בשם הרמב"ם בספר תורת האדם, וכנהנימ (ה) תענית פ"ח ה"א אות מ"ז שוה עשה ר"י בר אילאי לא רב, ואכן ראיתי ברובא ס"י ש"י שכתב וז"ל במדרש איכה רבי כשהיה אוכל סעודת חשעה באב היה נוטל פרוסה ומובלה בעפר כו', וכן רב בירושלמי עכ"ל. ולפלא בעיני שהביא ממרחק לחמו מדברי המג"א הלא כן הוה מפורש בירושלמי שהבאתי ובמדרש איכה. ימיש בהנהגת מימוני הביא שוה עשה ר"י בר אילאי לא רב. יסלח לי אם אומר כי המעין בהנהגת מימוני שם וראה שהן שתי עשיות נפרדות, של ר"י בר אילאי מבוארת בבבלי תענית ל' ע"א ע"ש, וזו של רב מבוארת בירושלמי ובמדרש. ועיין במדרש איכה שם בהערות שלי. הערה ס"ה. (ט) כדגרסינן בפרק יום הכפורים רב אויל לגבי טבחא. וכ"ה בבב"י ג'. וזה ליחא בתשובות הגאונים שערי תשובה. והוא הוספה. והבונה למאמרם יומא פ"ו ע"א רב הוה ליה מלחא בהדי ההוא טבחא. אמר איהו (רב) אוילא אנא לפיסי ליה. (י) ונהגו מר זוטרא בריה דרב נחמן אחריו. אוילי הכונה למאמרם מנולה כ"ה ע"א דמר זוטרא אמר שרי ליה לכל מאן דערקן, וביחוסינן אות ז' הביא מר זוטרא בר נחמן היה מוחל בכל יום למאן דמפער ליה. (יא) תשיעית שהיה רגיל בתפילין ונהגו רב ששת אחריו. הוספתי כי נשפט בשגגת המעתיק, ונמצא לנכון בבב"י ג' וכ"ה בשערי תשובה. וביחוסינן הביא שה"י רגיל בציצית ותפילין. (יב) ונהגו רב ששת אחריו. כוון למאמרם שבת ק"ח ע"ב אמר רב ששת תיתי לי דקיימית מצות תפילין, ופירש"י שלא הלך ד' אמות בלא תפילין. (כ) עשירית שהיה

ספר האורה

ולחיות מתורגמן לדבנו ולכל מי שצריך, לקיים מה שנאמר כבוד את ה' מהונך [משלי ג' ט'] :

[א] דין אוהו באמה.

(א) תניא רבי אליעזר אומר כל האוחז באמה ומשתין, כאלו מביא מבול לעולם.
 (ב) אלא יעמוד במקום נבוה וישתין או ישתין בעפר תחתו, ואל יעשה שעה אחת אחת רשע לפני המקום. (ג) או יסייע בכצים מלמטה. (ד) המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי :

[ב] דין בעל קרי.

(א) והאידנא נהנו עלמא כבעל קרי בתשעה קבין אבל ברהיצה, בין ביום הכפורים בין בחול, והני מילי לתפלה, דצריך רחיצה בתשעה קבין, אבל לדברי תורה לא צריך רחיצה. (ב) בנהנו עלמא כרבי יהודא בן בתירא, ולא צריך לברוכי על המבילה, דרחיצה תשעה קבין לא אשכחן דאיקרי מבילה, ועל רחיצה נמי לא [מברך דלא] אשכחן רחיצה בומן הוה, הילכך לא מכרך עליה, דאינה מצוה בזמן הזה, [דחא] אית לן שאר שומאות טובא. (ג) היה עומד בתפלה וזכר שהוא בעל קרי לא יהא מפסיק, אלא מקצר ועולה :

הערות

קולו ערב כו', לקיים מה שנאמר כבוד ה' מהונך, פה גם בכ"י ג' ס"ט האורה חסר הסיום הנמצא בשערי תשובה שם, ונהני רב חייא בר אדא אחרינן דקאמרין רב חייא בר אדא בר אחתיה דבר קפרא הוה, והיה קולו ערב כשפורס על שמע ויורד לפני התיבה אמר ר"ל בר קפרא אמר לבר אחתיה) אהנינו לבוראך ממה דאחינך, הרא הוא דכתיב כבוד ה' מהונך, והשמיט המעתיק מן מהונך עד מהונך, והנאונים כווננו במה שחכינו, דקא אמרין' למאמר הפסיקתא דרב כהנא פסקא עשר תעשר דף צ"ו ע"א, ומובא בילקוט ראה רמז תתציב בשם הפסיקתא, וז"ל הפסיקתא ד"א כבוד ה' מהונך, שאם היה קולך ערב פרום על שמע ועבור לפני התיבה, חייא בר אדא בר אחתיה דבר קפרא היה קולו ערב והיה בר קפרא אומר לו בני פרום על שמע ועבור לפני התיבה, על שם כבוד את ה' מהונך ממה שהונך ע"כ, והעירתי בהערות שלי להפסיקתא הערה כ"ח על החשובה הזאת בשערי תשובה מעשרה מילי דחסירותא, שכווננו בזה אל הפסיקתא דר"כ, וכן הבאתי כי דברי הפסיקתא הובא בשבלי הלכא השלם (שהוצאתי לאור) ענין תפלה ס"ו ז', וכן הובא בתנ"א, ומובא בפרק ב"י אי"ח ס"י ג"ג בשם שבלי הלכא, וראיתי ביוחסין אות ח' הביא וז"ל ר' חייא בר אבוי בר אחתיה דבר קפרא והיה קולו ערב ע"כ, כיון להפסיקתא שהבאתי, וצ"ל בר אדא, ובעל סדר הדורות הביא זה בשם היוחסין, ובאמת מקור האמור הוא בפסיקתא, וע"ש מה שהעירתי בהערה כ"ח, וראיתי בתוספת קידושין ל"א ע"א ד"ה כבוד, הביאו בירושלמי דורש מהונך כמו מהונך, אולם אין מזה זכר בירושלמי רק בפסיקתא :

[א] (א) תניא רבי אליעזר אומר כו', נדה י"ג ע"א, ועיין פור אי"ח ס"י ג' ז', (ב) אלא יעמוד במקום נבוה, נמרא שם. (ג) או יסייע בכצים מלמטה, נמרא שם. (ד) המקשה עצמו לדעת, נמרא שם י"ג רע"ב, ועיין שם בתוים ובחרא"ש שם ובדברי המודות :

[ב] (א) והאירנא נהנו עלמא כבעל קרי בתשעה קבין אבל ברהיצה, ככפתור זמרה נדפוס בערלין דף ע"א) הביא וז"ל וכן תמצא שיש דברים שהניחום קצת בלא מעם כענין מבילה בעל קרי ותפלה שהפסיקו עליה והרב אלפסי ורבינו האי ורש"י ז"ל בספר איסור והיתר עכ"ל, ואולי נתחלף לו ספר האורה בספר האיסור והיתר, כי לא נמצא בכ"י מספר איסור והיתר, ומה שהביא בשם הרי"ף ור"הני הוא ברי"ף ברכות פ"ג שהביא לתפלה צריך מבילה ולא מבילה דוקא אלא רחיצה בתשעה קבין, וכתיב רבינו האי גאון ז"ל כיון דנמרא ליבא ברא מלחא נקום מנהג כל ישראל שכל בעלי קריין אין מתפללין עד שירחצו, (ב) דנהני עלמא כרבי יהודא בן בתירא, דאי"ח בנמרא ברכות כ"ב ע"א אין דברי תורה מקבלין מימאה וז"ל בעל קרי מותר בדברי תורה, ועי'ו בחרא"ש שם ס"י כ"א ובסור אי"ח ס"י פ"ח. (ג) היה עומד בתפלה, ברכות כ"ב ע"ב במשנה :

ספר האורה

[ג] הלכות ברכות ותפילות.

(ב) מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומה וכו'.

[ד] דין נתינת שלום.

וכך משכים אינש קמי צלותא (א) אסור למיתן שלמא להבריה שיאמר שלום עליך. (ג) אבל מפני דרכי שלום, אומר לו צפרא דמרי טב (ובריך) [והוא מהדר ליה דמרי טב (ג) ודוקא] במשכים לפתחו, אבל פגעו בדרך, או בבית הכנסת, נותן לו שלום בכל לשון, ואין בכך כלום. (ד) כרתגן בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ועדיין לא התפלל:

[ה] דין קרבנות.

(א) אמר ריש לקיש מאי דכתיב ואת התורה לעולה ולמנחה [ויקרא ז' לז]. (ג) שכל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה, לא אשם ולא השאת, אמר רבי יצחק מאי דכתיב ואת תורת ההטאת [ויקרא ז' יח]. כל העוסק בתורת השאת, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב השאת, וכל העוסק בתורת אשם, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב אשם:

[ו] דין לשהות קודם תפילה.

(א) המתפלל צריך שישתה קודם שיתפלל שעה אחת, ושעה אחת אחר שיתפלל תפילתו. (ג) ואפילו המלך שואל בשלומו לא יפסיק, ודוקא מלך ישראל, אבל מלכי אומות העולם פוסק. (ג) בדלא איפשר ליה לקצרה, אבל איפשר ליה לקצר יקצרה. (ד) המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה. (ה) וצריך שיכסה את ראשו בשעת תפילה, ולא בשעת תפילה להורו, אלא אפילו כולו יומא נמי, כדאמרינן אסור שיהלוך בקומה וקופה:

ה ע ר ו ת

[ג] (א) מאימתי קורין ברכות ב"י ע"א במשנה, והנה מה רשום בס"י זה הלכות ברכות ותפילות, וב"ה בכ"י ג', אבל לא נמצא בס"י הזה הדייט, רק הכונה שהדייטם שלאחריהם הם דיני ברכות ותפילות, לכן סיים בסוף ס"י ל"ז סליקו ברכות ותפילות :

[ד] (א) אסור למיתן שלום להבריה, ברכות י"ד ע"א אמר רב כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאלו עשאו במה. (ג) אבל מפני דרכי שלום אומר לו צפרא דמרי טב, עיין במרן ב"י בסור או"ח ס"י פ"ט מה שהביא מתלמודי היר יונה בשם רבני פרוכונצ'יא. (ג) ודוקא במשכים לפתחו, נמרא שם, ורש"י שם כתב אבל פגע בדרך שואל. (ד) כרתגן, ברכות י"ג ע"א כמסנה :

[ה] (א) אמר ריש לקיש, מנחות ק"י ע"א. (ג) שכל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה, וכן הוא בכ"י ג' ופה חסר שורה עיין בנמרא שם :

[ו] (א) המתפלל צריך שישתה קודם שיתפלל שעה אחת, ברכות ל"ב ע"ב, ועיין בהראש"ש שם ובדברי חמודות. (ג) ואפילו המלך כ"י, שם שם, (ג) בדלא אפשר ליה לקצרה, עיין בנמרא במסורת הש"ס בשם רב אלפס. (ד) המתפלל צריך שיתן עיניו למטה, הוא בנמרא ויבות ק"ה ע"ב [ועיין בסור הלכות תפלה ס"י צ"ה, ועיש במרן ב"י שהביא ומתכוונו הרי"ף והראש"ש כפרק אין עומדין ע"ש. (ה) וצריך שיכסה את ראשו בשעת תפלה כ"י, כדאמרינן אסור שיהלך בקומה וקופה, הוא בקידושין ל"א ע"א, אבל אין מזה ראיה שצריך שיכסה את ראשו, רק מה ה"ר וצ"ל ר"ב ההא ברית דרבי יהושע לא מסני ארבע אמות בנילוי הראשו, אמר שכינה לסגלה מראש, והוא בנמרא שם אחר המאמר אסור לאדם שיהלך ד' אמות בקומה וקופה, או חסר אחר זה ויקים וילך בכפופת קופתו, ועל זה הביא כדאמרינן אסור שיהלך בקומה וקופה, ובכ"י ג' הנוסחא מפני לפגעו בס"י חז"א ,

ספר האורה

[ז] דין השכמה.

6) וצריך איניש לאיודתו למיקם ולאקדומי בני כנישתא. כרי שימנה מעשרה [ראשונה], ואם עושה מאריכין לו ימיו ושנותיו;

[ח] דין להקדים תפלה לצרה.

6) לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, שאלמלא לא הקדים אברהם אבינו תפלה לצרה בין בית אל ובין העי, לא נשתירו משונאיהם של ישראל שרוד ופליט, שנאמר וילך למסעיו מננב [בראשית י"ג], וכתוב בתריה אל מקום המזבח [שם שם ד']. 3) גדולה תפלה מכל הקרבנות [כולן], שנאמר למה לי רוב זבחיכם יאמר ה' [ישעי' א' י"א]. 4) וכתוב בתריה גם כי תרבו תפלה איני שומע [שם שם מ"ו];

[ט] דין המאריך באמן.

6) כל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו, 3) וכל המתפלל ויוצא לדרך הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, 4) וכל המאריך בתפלתו אינו חוזר ויקם, 7) שנאמר ואתנפל לפני ה' [דברים ט' י"ח], וכתוב וישמע ה' אלי גם בפעם ההוא [דברים י' י'];

[י] דין השכים לצאת לדרך.

אם השכים לצאת לדרך, ועדיין לא הגיע זמן קריאת הגבה, מברך כולוה שאר ברכות בר מברכת הנותן לשכוי בינה, דלא מברך עד שישמע קול התרנגול, ומברך כל הני תשימרי ברכות, וקורא קרבנות, וגרים מאי דבעי, עד זמן שמגיע שלוח צבור לברך בבית הכנסת, וכיון שברכו, כבר אינו צריך לברכו, [דהוי מוציא שם שמים לבטלה], אלא יענה אמן אחר המברכין;

[יא] דין ברכת התורה.

6) אם תאמר הואיל דאמרינן שאין צריך לברך על תלמוד [תורה], שכבר נפטר באהבה רבה, מאי טעמא מברכינן 3) [על קריאת התורה בציבור, תריין האי וודאי לא דמיא להא, דלא מברכינן] עלה מזה הטעם, 'אלא משום דהוה ליה מצוה בפני עצמה, כדתיקן עזרא, והוה ליה כמצות תפילין או ציצית או שאר מצות, דאי עביד ליה בעיא לברוכי';

הערות

[ז] 6) וצריך איניש כו', בנפרא ברכות מ"ו ע"ב לעולם ישכים אדם לביהבי כו', ועוד שם דף ה' ע"א קדמו והשכיו ועילו לכו כנישתא כי הזכי תרורכו חיי;

[ח] 6) לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, מנהדרין מיד ע"ב, והראיה מן הכתוב ליתא שם, 3) גדולה תפלה מכל הקרבנות כולן, ברכות ל"ב ע"ב, ושם הגירסא גדולה תפלה יותר מן הקרבנות, 4) וכתוב בתריה גם כי תרבו תפלה, בנפרא שם הובא התחלת הפסוק ובפירושם כפיכס ע"ש בפירש"י, ובסדרש שמואל פ"א מ"ו ז' התפלה גדולה מן הקרבנות דכתיב להשתחות ואח"כ ולזכות;

[ט] 6) כל המאריך באמן, ברכות מ"ו ע"א, 3) וכל המתפלל ויוצא לדרך, ברכות י"ד ע"א, 4) כל המאריך בתפלתו, ברכות ל"ב ע"ב, 7) שנאמר ואתנפל לפני ה', וכ"ה בכ"י ג', ובנפרא שם הובא הכתוב ואתנפל אל ה' [דברים ט' כ"ו];

[יא] 6) אם תאמר הואיל ואמרינן שאין צריך לברך על תלמוד תורה כו', עיין באריכות בשבלי הלקט השלם ענין תפלה ט"ו ה'; 3) על קריאת התורה כו', הוספתי עמ"י כ"י ג' והסיים המעתיק מן סלה על עד מלת עלה;

(יב) דין לקרות בתורה על פה.

אם תאמר היכי מצינן לקרות פישת תמיד שהיית על פה, ה) דהא אמרינן דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, ותירוצא דמילתא, לכך תקינו רבנן למקרי הגי פישיות על פה, שהוא צורך הקרבן, ובמקום קרבן השבינו להו, ולכך לא היישנין אם יקרא אותם על פה, לפי שהוא צורך הקרבן, כמו שאנו קורין בתפלת מוסף ובשבתות ובימים טובים ככתוב בתורתך, ועוד שמצינו שקריאת התורה על [פה] התיירו חכמים מפני צורך המועדות, שהוא צורך הקרבנות, ז) כדאמרינן בתענית, במנחה יהודי קורא אותם על פה, ו) כקורין את שמע, דמצותו מפורשת בתורה לקרותו על פה, אבל השלש ברכות שאנו מברכין תהלה, אף על פי שאנו קורין אותן על פה, הרי אנו שונין משנת איזה מקומן שמצותו על פה, הילכך מברכין, דהוה כמשכים לשנות קודם שקרא קריאת שמע :

(יג) דין מאה ברכות.

ה) תניא רבי מאיר אומר אין אדם בישראל שאינו עושה מאה מצות בכל יום, קורא קריאת שמע [שהרית וערבית] ומברך לפניו ולאחריה, ומתפלל שלשה פעמים שמונה עשרה בכל יום, ואוכל [פתו] בבוקר ובערב, ומברך לפניו ולאחריה, ובכל פעם ששותה מברך, ועושה מצוה ומברך, וברכת ציצית ותפילין ותמני סרי דצפרא וברוך שאמר וישתבח :

(יד) דין שלא להאריך בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות.

אם תאמר הואיל ה) ואמר רב יהודה לא ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות, ולא בשלש אחרונות, היכי מצינו למימר זכרנו לחיים כמנן, ובהודאה, וכתוב לחיים, ובשים שלום בספר חיים, דהני מילי תחנוני אינון, תירוצא דמילתא ז) כי אמר רב יהודה לא אמר אלא ביחיד, שאין לו לבקש דבר הצורך לו, כגון חולה או פגומה בשלש ראשונות, ודוקא קאמר לא ישאל, ולא קאמר אין שואלין, אבל צרכי צבור כגון זכרנו, וכתוב לחיים שכל ישראל צרכין לה, שואלין שעה צריכה לכך מותר :

(טו) דין מעה בשמונה עשרה.

והיכי דמעה בשמונה עשרה [באמצעות] ה) קיימא לן דהלכתא כמאן דאמר באמצעות אין להם סדר, והכי פירושא אין להם סדר למהוי בשלש ראשונות ובשלש אחרונות, דאלו שלש ראשונות ושלש אחרונות היכי דמעה בחדא מינייהו אפילו

הערות

[יב] ה) דהא אמרינן דברים שבכתב אי אתה רשאים לאומרם על פה, תמורה מיד ע"ב, ז) כדאמרינן בתענית, במנחה יהודי קורא אותם על פה הוא בתענית כ"ח רע"א, ו) כקורין את שמע דמצותו מפורשת בתורה לקרותו על פה, ז) זה נשפט בכ"י ג' שהשמים המעתיק מן על פה עד על פה :
[יג] ה) תניא רבי מאיר אומר אין אדם בישראל כ"ו, הוא כלשון הירושלמי סוף ברכות, והמיוס ובכל פעם ששותה מברך, עד סומו, הוספת רשיי, ועיין בפרדס סי' ה' , ועיין בסדור רשיי ובמחזור ויזריי בהתחלתו, ובשבלי הלפס השלם בהתחלתו הובא הירושלמי עיני לשון רשיי בספר האורה, ושם הוא ברהב :

[יד] ה) ואמר רב יהודה לא ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות כ"ו, ברכות ל"ד ע"א, ט) כי אמר רב יהודה לא אמר אלא ביחיד, בכ"י ג' הנירסא כי אמרינן אלא ביחיד, ועיין חו"ס' שם ד"ה אל ישאל בשם ר"ח ורביי [צ"ל ור"ת], ועיין בהראש שם סי' כ"א, ובסוף או"ח סי' קי"ב ובכ"י שם, וכן עיין בשבלי הלפס השלם ה' תפלה סי' כ"ח שהביא שם דברי בה"ג רבינו חננאל :
[טו] ה) קיימא לן דהלכתא כמאן דאמר באמצעות אין להם סדר, ברכות ל"ד ע"א, ועיי' בפירשיי

ספר האורה

בשלישית (ג) חוזר לראש. אבל באמצעות היכי דמעה בברכה ונוכר לאחר שעבר את מקומה. אינו חוזר לאתה חונן, אלא לתחילת ברכה שמעה :

[טז] דין שמעה ולא התפלל שחרית.

(ח) טעה ולא התפלל שחרית, מתפלל מנחה שתיים, טעה ולא התפלל מנחה, מתפלל ערבית שתיים, טעה ולא התפלל ערבית, מתפלל שחרית שתיים (ג) דתפילת ערבית חובה :

[יז] דין המתפלל ונוכר שהתפלל.

(ח) היה עומד בתפילה ונוכר שהתפלל, פוסק ואפילו באמצע ברכה, אבל ספק התפלל, ספק לא התפלל, מתפלל מספק :

[יח] דין תפילת נדבה.

(ח) קיימא לן כרבי יוחנן דאמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולה (ג) ומפרישי רבנן הני מילי ביחיד, ואדעתא דרשותי, אבל אדעתא דחובה אסור, ועבור בין אדעתא דחובה בין אדעתא דרשות אסור, דקיימא לן תפילות כנגד תמידין תקנום, וכשם שאין הצבור מביאין עולת נדבה כך אין מתפללין תפילת נדבה, אבל היחיד מתפלל תפילת נדבה, שכן היחיד מביא עולת נדבה, (אבל) [הילכך] אין מתפלל תפילת מוספין תפילת נדבה, שכן אינו מתנדב בקרבן מוסף, (ג) והא דאמרין פוסק אפילו באמצע ברכה, הני מילי כשמתפלל אדעתא דחובה ושכה שהתפלל, ועומד ומתפלל אדעתא דחובה, ונוכר שהתפלל, פוסק אפילו באמצע, ובהא אפילו רבי יוחנן מודה, דלא אמר רבי יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כולה, אלא תפילת נדבה, כגון תחנונים וכיוצא בהם, אבל תפילת חובה לא אמר :

[יט] דין שכח תפילת שבת.

(ח) אם עמד בתפילה ושכח כשהוא שבת, והתחיל לאחר שלש ברכות ראשונות ברכה של חול ונוכר שהוא שבת, גומר הברכה ומתפלל של שבת, דבשבת נמי חייב אדם להתפלל שמונה עשרה, אלא משום מורה צבור אין מתפללין :

ה ע ר ו ת

דיה אין להן סדר, ובתוים דיה אמצעות אין להט סדר, ובהראיש שם ס"י כ"י, (כ) חוזר לראש, עיין ברבי יוסף ס"י קי"ט ס"י ו' והביא בהגהות אשרי מיב דמנילה דכתבו משם רש"י דמפרש כפירוש הרשב"ם וכתב בשו"ת ברכה דקדקתי על הגהות אשרי שכתבו בדעת רש"י הפך מיש רש"י פ' אין עומדין כ"י, ואחר זמן בא לידי ספר האורה לרש"י כ"י ושם ראיתי בס"פ פ"ו שכתב כמיש הגהות אשרי בשם, כנראה דהרר רבינו ממשמעתיה דכתב בפירוש הש"ס והגהות אשרי מיייתי סברת רש"י בתרייתא עכ"ל :

[מז] (ח) טעה ולא התפלל שחרית, ברכות כ"ז ע"א, (ז) דתפילת ערבית חובה, עיין ברכות שם כ"ז ע"ב :

[מח] (ח) היה עומד בתפילה ונוכר שהתפלל, ברכות כ"א ע"א, (ז) ספק התפלל ספק לא התפלל מתפלל מספק, עיין בנפרא שם, ועיין בהראיש ס"י פ"ו ובפערני יום טוב שם :

[מט] (ח) קיימא לן כרבי יוחנן דאמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולה, ברכות כ"א ע"א, (ז) ומפרישי רבנן הני מילי ביחיד ואדעתא דרשותי וכו', כן הוא לשון הרי"ף ברכות פ"ג שהביא כן, ומפרישי רבנן, ועיין בהראיש ובמור א"ח ס"י ק"ז ובמרן ב"י שם, (ג) והא דאמרין, ברכות שם,

[נ] (ח) אם עמד בתפילה ושכח כשהוא שבת, עיין הראיש ברכות פ"ד ס"י ב' ומור א"ח ס"י ר"צ :

[ב] דין להפסיק לקריש ולקידוש.

לענין מפסיק שמונה עשרה (ה) לא יפסיק ליהא שמיא רבא מברך וכן (לקידוש) [לקדושה], ומיהו ישתוק ולא יענו בהדייהו ושמע להכי יצא. רשומע כעונה:

[כא] דין קדוש וברוך.

(ה) היינו טעמא דאין אומרים בכרכות של שמע אלא קדוש וברוך, ובקדושה של שמונה עשרה אומר קדוש וברוך וימלוך. טעמא דמילתא לפי שבכרכות של קריאת שמע כבורא קדושים מספרים ומגידים ענין שאופנים מקלסין בו, והוא קדוש לעומתם ברוך יאמרו, אבל ימלוך שהוא קלוסין של ישראל, אין אנו צריכין לאומרו בזה הענין, אלא אם כן בקלוסין של ישראל בתפילת שמונה עשרה:

[כב] דין לבו רואה את הערוה או עקיבו.

(ה) הלכתא לבו רואה את הערוה אסור, עקיבו רואה את הערוה מותר.

נוגע אסור :

[כג] דין צואה על בשרו.

(ה) צואה על בשרו, (ז) או על ידו בבית הכסא מותר לקרות קריאת שמע.

(ג) צואה בפי טבעת, נראית אסור לקרות קריאת שמע, לא נראית מותר לקרות, שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, ואפילו יושב ונראית עומד ואינה נראית מותר :

[כד] דין רוח רע.

(ה) ריח רע שיש לו עיקר, כגון צואה ארס וכיוצא בהן, כל שמכוסה וריחה

נודף מותר לקרות קריאת שמע :

[כה] דין צואה עוברת.

(ה) צואה עוברת אסור לקרות קריאת שמע כנגדה :

ה ע ר ו ת

[כ] (א) לא יפסיק ליהא שמיא רבא וכן לקידוש, ומיהו ושתיק כו'. הלשון מנומנם קצת, וזיל רשיי בסוכה ליה עיב המתפללין בצבור ושליח ציבור אומר קדושה או יהא שמיא רבא ישתקו מתפילתן וישמעו בכונה והרי הן כענין, וכן יסר רב יהוראי גאון בעל ה"ג, ובתוס' ברכות כ"א ע"ב הביאו דבריו רשיי וזיל וכתב רשיי בסוכה דארס המתפלל ושמע מפי החזן קדיש או קדושה אינו יכול להפסיק ולענות עם הצבור אלא ישתוק ומתין סעף רשומע כעונה, וגם הרא"ש ברכות שם ס"י י"ח הביא דבריו רשיי, והביא גם כן בשם ס"י רבינו הנטל שיסתוק ויכוון למה שהצבור אומרים והוי כעונה, וכן הביא המור אריח ס"י קיד :

[כא] (ה) היינו טעמא כו'. עיין ב"י או"ח ס"י ג"פ דקדושה זו וקדושת ובה לציון שניהם רק סיפור קילום המלאכים, ולפי עדיין קשה מדוע בקדושה ובה לציון אומרים ג"כ ה' ימלוך לעולם ועד, ולא בקדושת יוצר :

[כב] (ה) הלכתא לבו רואה את הערוה אסור כו'. ברכות כ"ה ע"ב, ועיי'ש בתוס' ד"ה והרי לבו רואה את הערוה :

[כג] (ה) צואה על בשרו וכו' מותר לקרות קיש, ברכות כ"ה ע"א, ושם איתא רב הונא אמר מותר לקרות קיש, ורב חימא בר אבא אסור לקרות קיש, ר"ה מסק כרב חסדא דאמור, ורב אלמס כתב דקיימא לן כרב הונא, וגם רשיי מסק כן בספר האורה, (ז) או על ידו בבית הכסא, פירשיי בנמרא שם מחיצה יש בינו לבין בית הכסא ושם ירו לפנים מן המחיצה, (ג) צואה בפי טבעת כו', יומא ל' ע"א, ועיין בריף ברכות פ"ג דף י"ח :

[כד] (ה) ריח רע שיש לו עיקר, ברכות כ"ה ע"א, ועיי'ש, בהרא"ש ס"י ס"ז ובמור או"ח ר"י ע"פ ועיי'ש בב"י :

[כה] (ה) צואה עוברת אסור לקרות קיש כנגדה, בכרכות כ"ה ע"א פלוגתא דאביי ורבא, והלכתא כרבא דאמור, וכן במור או"ח ס"י ע"י העבירו צואה לפניו אסור לקרות כנגדה :

(כו) דין פי חויר ומי רגלים.

(ה) פי חויר כצואה עוברת דמי ומי רגלים כל זמן שמספחין ורשומן ניכר אסור :

(כז) דין צואה עשה כחרס.

(ה) צואה כחרס אסור. עד שיהא נוללה ונפרכת. או זורקה ונפרכת :

(כח) דין ערום.

(ה) אסור לאדם לקרוא קריאת שמע ערום. (ז) ובמים עכורים דאין לכוורואה את

הערוה מותר :

(כט) דין מצא צבור שמתפללין.

היכי דאתי לבי כנישתא וצלי מנחה וקמו צבורא לצלווי תפילת ערבית. (ח)
וקאים איניש ואתא ומצלי בהדייהו תפילת ערבית. ואף על גב דלא קרי קריאת שמע
דאורתא. ולא בירך לפניו ולאחריו. ובתר דמצלי בהדי ציבורא קרי קריאת דערבית
בשתיס לפניו ושתיס לאחריו כהלכתו :

(ל) דין שאלת מטר בכל עת.

ענין שאלת מטר בכל עת. (ח) חוי לן דמאן דסבירא ליה הא דחנניה מאי כל
הנולה כל הגלות. כיון דומן קצוב הוא עד ששים בתקופה. אפילו היכא דמצריך
עלמא למשרא קודם זה הזמן אין שואלין ותן מל ומטר בברכת השנים. אלא שואלין
בשומע [תפלה]. (ז) כדאמרינן שואל אדם צרכיו בשומע תפילה. [ואפילו] בתקופת
תמוז אי מצרכי יחידים דמיא ובשומע תפילה :

(לא) דין לחזור על שליח צבור הגון.

(ח) שליחא דציבורא כמה דאיפשר נברא מעליא שפי עדיף מינוקא. אבל במקום
דלא איפשר. אפילו בן שלש עשרה שנה ויום אחר. כי לא אפשר באחרניא שפיר
דמי :

ה ע ר ו ת

(כ) (א) פי חויר כצואה עוברת דמי. ברכות כ"ה ע"א. (ז) מי רגלים כל זמן שמספחין כו'. ברכות כ"ה
ע"א. ועיין פור אויח סי' ע"ז ובב"י שם :

(כ) (א) צואה כחרס נמי אסור כו'. בנמרא ברכות כ"ה ע"א אסר רב צואה כחרס אסורה. והיכא דמי
צואה כחרס. אסר ר' יוחנן כל זמן שזורקה ואינה נפרכת. וא"ר כל זמן שנוללה ואינה נפרכת.
ועיין בסור סי' מ"ב :

(כח) (א) אסור לאדם לקרוא קיש ערום. ברכות כ"ה ע"ב. (ז) ובמים עכורים. ברכות שם :

(כט) (א) וקאים איניש ואתא למצלי. ועיין ב"י אויח ססי' רל"ז ד"ה ונראה :

(ל) (א) חוי לן דמאן דסבירא ליה הא דחנניה כו'. בנמרא תענית י' ע"א תניא חנניה אומר ובנולה עד
ששים בתקופה. מירשיי בנולה אין שואלין עד ששים בתקופה לפי שהוא מקום נמוך. ואין צריכין
מטר כל כך. ועיין בפרדס הרשיי בלקוסים (דף נ"ה ע"ג) ושאלתם מה ראו לקבוע זמן שאלת מטר
בששים בתקופה בנולה כו' והנניח י"ד לנולה וראה אותם נוהגים ימי הורע מתחלת תשרי של חמה
שואל יום תקופה וכליון עד ששים יום. וכל זה הובא בהושב משמונים בתשובת רש"י לר' נתן בר מכיר
השובה כו'. ובשבלי הלקס השלם ענין תפלה סי' כ"א הביא שאלו את רבינו יצחק בר יהודה וצ"ל
מה ראו לקבוע זמן שאלת לששים בתקופה כו'. ובלשון שהביא הובא בלקוטי הפרדס (דפוס אספי
דף ה' ע"ג) המתחיל ושאלתם ובנולה עד ששים בתקופה. (ז) כדאמרינן שואל אדם צרכיו בשומע
תפלה בתקופת תמוז כו'. ע"ז ה' ע"א. ועיין תענית י"ד ע"ב וע"ש ברש"י ד"ה ובשומע תפלה. ובתוס'
שם. ובב"י ז' בשעות ואי מצרכי יחידים נמי בשומע תפלה :

(לא) (א) שליחא דציבורא כמה דאיפשר נברא מעליא שפי עדיף מינוקא כו'. זה נובע מן רב עטרם
זאון שהביא בן בסרוו (דף י"א ע"א) וחזו שאליו מקמיה רב נפרנאי זאון כו'. והשיב כך מצוה

(לב) דין חזן המאחר.

(א) שליה ציבור הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שהתפללו בלחש, והוא צריך עתה לעבור לפני התיבה לאלתר, יורד לפני התיבה ומתפלל בקול רם לציבור והוא אינו צריך להזדרז ולהתפלל בלחש לאהלים מוצא, לעצמו לא כל שכן, ואין בזה לומר (ג) המישמיע קולו בתפילתו [הרי זה מקטני אמנה] כיון דעל ידי הדחק הוא עושה [ומפני צורך ציבור] אין בזה משום קטני אמנה:

(לג) דין ציבור שנתאחרו.

(א) ציבור שנתאחרו ולא התפללו, ואין שהות ביום להתפלל בלחש, ולירד לפני התיבה, אף על פי שאסור לבוא לירי כך, ואפילו הכי יוצאין הציבור לירי חובתן בתפילת שליה ציבור, וזה הוא חובתן, צריכין הציבור לעמוד אחריי בשעה שהוא יורד מראש התפלה ועד סופה כאדם שהוא מתפלל לעצמו ואין מפסיקין, ואין משיחין, ועונין קדושה:

(לד) דין שכור.

(א) שכור אסור להתפלל ואם התפלל תפילתו תועבה, ואיזהו שכור, כל שאינו יכול לדבר לפני המלך, אבל שתוי שיכול לדבר לפני המלך, לא יתפלל לכתחילה, ואם התפלל תפילתו תפילה, ושתוי אפילו רביעית לא יתפלל, ואפילו איניש דשרודא דעתיה לא מיבעי ליה לצלויה עד דצילא דעתיה:

(לה) דין עונין אמן אחר ישראל מברך.

(א) היכא דלא אכיל [אין עונין אמן אחר המברך, היכא דאכיל] עונין אמן אחר ישראל המברך, דכיון שאינו מחויב בכרחה אוכל שיצא ידי חובתו אף על פי דאינו שומע בכרחה, כגון מי שאומר ברכתו בלחש, כיון דידעו דמברך הוא אי ענו אבתריה שפיר דמי, אבל מצוה מן המוכרת מאן דמברך בצבורא שינביה קולו, כדי שישמעו כולן ועונין אמן:

(לו) דין מחויב בדבר וסומך על חבירו.

(א) אם הוא מחויב בדבר ברכה וסומך על אחר, צריך הוא שישמע ויכוון את לבו במה שהוא מברך, ויענה אמן אחר ההתימה, ובהכי יוצא ידי חובתו, אבל אם

ה ע ר ו ת

מן המוכרח וכמה דאיפשר להוי נברא מעליא ספי עדיף מן ינוקא כ"ו אפילו בן י"ג שנה ויום אחד בלא איפשר נעשה שליה צבור, והובא זה בשערי תשובה סי' כ"ה בשם רב האי גאון, וכן הובא בתשובת הגאונים (רפ"ם ל"ק) סי' פ"ד, והובא בשבלי הלקט השלם ענין תפלה סי' י' בשם תשובת הגאונים, וכן הובא בפרד"ס סי' פ', ובמחזור וויטרי סי' ל"ג (צד 23), ובספר האשכול ח"א סי' י"ד:

[לב] (א) שליה ציבור הנכנס לביהמ"ד ומצא ציבור שהתפללו בלחש כ"ו, כל הצימן הזה הוא דברי רב האי גאון, והובא בתשובת הגאונים שערי תשובה סי' ק"ב, ט' המשמיע קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה, ברכות כ"ד ע"ב:

[לג] (א) ציבור שנתאחרו ולא התפללו, סימן זה עם סי' ל"ב הקדום העתיק הכל בו בסיומן כ"ו בשם "ובתב הר"ש" וכיון לספר האורה שלפנינו ועיין ב"י או"ח סי' קכ"ד, וכפי הנראה הם מתשובה לרב האי גאון, עיין בח"י רבינו אברהם בן הרמב"ם הנדפס ברוש ספר מעשה רוקח:

[לד] (א) שכור אסור להתפלל, עירובין ס"ד ע"א, ט' אבל שתוי ויכול לדבר לפני המלך לא יתפלל לכתחילה, עיין פור או"ח סי' ע"ט, ועיין בב"י שם מה שהביא בשם הרמב"ם הלכות תפילה ס"ד:

[לה] (א) היכי דלא אכיל אין עונין אמן אחר המברך, תקנתו כמו שהוא בב"י ז':

[לו] (א) אם הוא מחויב בדבר ברכה וסומך על אחר כ"ו, שוהו אמן יתומה, המאמר נתפרש ע"י דברי רבינו נסים ז"ל הובא דבריו בערך ערך אמן ב' אין עונין אמן יתומה [ברכות ס"ו ע"א] מפרשי

הוא מחויב בברכה וסומך על אחר ועל אותו שסומך אינו שומע ברכותיו אלא מעט. ועונה אחריו אמן, ופוסט עצמו בכך. כגון הני דאמרינן יהיו בני יתומים שזוהו אמן יתומה :

[לז] דין מצא ציבור שמתפללין [ימתין].

א) הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שמתפללין. צריך להמתין עד רעני קדושה ועני אמן והאל הקדוש, וכן נמי יהודאה ז' ומנהגא דרבנן דכר עייל איניש לבי כנישתא וקא מצלי ציבורא בלחש ואינו יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע שלוח צבור לקדיש, ימתין עד דמסיימין, וכד פותח שלוחא דציבורא, מתחיל הוא ואומר ה' שפתי תפתח, ואומר בהדי שלוחא דציבורא מילתא מילתא בלחש, ואומר קדושה בהדי [ציבורא], ונמר צלותא, ושפיר דמי למיעבד הכי דלית [בה] הפסקה, דכי אמור רבנן אם יכול להתחיל ולגמור, היבא דאתחיל מקמי דאתחיל שלוחא דציבורא, אבל כד מתחיל [בהדי] שלוחא דציבורא שפיר :

סליקו ברכות ותפילות :

[לז] א) הלכות נשילת ידים והמוציא והוימוץ.

כד בעי איניש ז' למכרך אריפתא, צריך ליטול את ידיו, ואחר כך ליקבע סעודתיה, ואפילו חולין צריכין נשילת ידים, ג' דתניא נוטלין לידים לחולין ולמעשה, ד' וכל המזולל בנשילת ידים נעקר מן העולם, ה' ובר נדווי הוא, ו' וזה אחד משלשה דברים המביאים את האדם לידי עניות, ז' וכד משי ידיה צריך לנבניתו שפיר, וכשיטול ידיו מכרך על נשילת ידים :

ה ערו ת

בני מערבא [ירושלמי ברכות פ"ח הלכה ל"ט] איהו אמן יתומה, רב הווא אמר ההוא דמחייב לברכה והוא עני ולא ידע מה עני, היינו שעל מי מחייב באותה ברכה קאמר ובענינו אמן יצא ידו הוכתו וצריך שישמע הברכה ואחר כך יענה אמן וכו', ודברי הירושלמי הובא בריית' ברכות פ"ו ועיש בשלמי הגבורים, ועוד הובא בערוך שם בשם רב כהן צדק שאמר חייבין הצבור לשחוק ולשמוע כל ברכה וברכה מפי החון, ואחר כך יענה אמן, כי העונה אמן ולא שמע הברכה הוא אמן יתומה עיש, ודברי הערוך סובאים בתום סוכה ג"ב ע"א ד"ה וכוין :

[ל"ז] א) הנכנס לבית הכנסת וכו', עיין ברכות כ"א ע"ב וע"ש בתום ד"ה עד שלא יגיע שלוח צבור למורים, ומה שהביאו שם בשם רש"י סוכה ל"ה ע"ב דאדם המתפלל ושמע ספי החון קדיש או קדושה אינו יכול להפסיק ולענות עם הצבור אלא ישחוק וימתין עמם דשומע כעונה, ועיש מה שהביאו בשם הירושלמי, ז' ומנהגא דרבנן דכר עייל איניש לבי כנישתא וקא מצלי צבורא בלחש כ"ו, עד סוף הסימן הוא דברי רבינו הא"י גאון ז"ל והובא באלפסי ברכות פ"ג בשט"ו, ומצאתי גם בספר הפרדס ס"י ס"ב בשם רבינו הא"י :

[ל"ז] א) הלכות נש"י, בכ"י המרשים להציג סימן, לכן ציינית ל"ז • ומכאן מתחיל כ"י שני מאקספרד קובץ 563 והכ"י הזה אכנה כ"י ב', ז' למכרך אריפתא, צ"ל למכרך ריפתא, כמו שהוא לנכון בכ"י ב' ובכ"י ג', ובערוך השלם הובא הרבה מאמרים שכתוב בהם כריך ריפתא ומפרש אכלו לחם ביתה, וכאן הכוונה בשמבקש אדם לאכול לחם, וכן הובא במחזור וויזני' ס"י פ"א (צד 26) ובשמבקש לאכול לחם צריך לנטול ידיו ואחר יקבע סעודתו אף ע"פ שאכל חולין, ובשאלתו מ' סצורע ס"י צ"י מאן רבעי למיכל לחמא צריך למימשא ידויה ברישא והדר ניכול, ואף ע"ג דאכל חולין, וכן מצאתי בכה"ג (דפוס בערלין עם הערות מהרב הג"ר ר' ישראל הילדעסהיימער צד 65) וכן בכה"ג (דפוס וויניציא דף ע"ד), ג' דתניא נוטלין לידים לחולין ולמעשה, תנינא י"ח ע"ב, והובא בכה"ג שם, ובכ"י ב' ו' הני דתנו רבנן נוטלין לידים, ד' וכל המזולל בנשילת ידים נעקר מן העולם, סופה ד' ע"ב, ה' ובר נדווי הוא, עיין ברכות י"ט ע"א, ובמחזור וויזני' ס"י פ"ח (צד 26), והמאמר נובע מסידור רב עפרם גאון (דף פ"ו ע"א) וזה לשונו ובשמבקש לאכול לחם צריך ליטול ידיו קודם ואחר כך לקבוע סעודתו אף על מ' שאוכל חולין, וכל המזולל בנשילת ידים בר נדווי הוא כ"ו, וכל המזולל בנש"י סוף בא לידו עניות כ"ו, ו' וזה אחר משלשה דברים המביאים את האדם לידי עניות, סופה שם, ושבת ס"ב ע"ב, והובא ג"כ במידור רב עפרם שם, ז' וכד משי ידיה צריך לנבניתו שפיר, הוא לשון רב

[לה] דין מים ראשונים ואחרונים ואמצעים.

(ה) מים ראשונים חובה. (ו) ונוטלין בין בכלי בין על גבי קרקע. ושעונים ברכה. (ז) מים אחרונים חובה. ואין שעונין ברכה. (ח) ואין נוטלין אלא בכלי. (ט) אמצעים רשות בין תכשיל לתכשיל אבל בין תכשיל לנבינה חובה:

[לט] דין להגביה ידיו.

(ה) מים ראשונים צריך להגביה ידיו למעלה. אחרונים צריך שישפיל ידו למטה. (ו) ראשונים נוטלין בין בחמין ובין בצונן. אחרונים אינן נוטלין אלא בצונן. (ז) אבל בחמין שהיד סולדת בהן אסור. שושרין שרי. (ח) וכל דבר שהוצץ במבילה הוצץ בנטילת ידים. ואפילו לחולין:

[מ] דין ממי נוטלין.

(א) אין נוטלין לידים אלא מדבר דאחי מכה נברא. ואין נוטלים לידים לא בדופני הכלים. (ב) ולא בשולי מחץ (ג) ולא במנופת חבית. (ד) ולא יתן [לחבירו] בחפניה (ה) דאין נוטלין לידים אלא בכלי. (ו) והכל כשירים ליתן מים לידים. ואפילו הרש שוטה וקטן. ואם אין עמו אחר. (ז) מניח חבית בין ברכיו. ונוטה על צדה ונוטל (ח) והקף נתן מים לידים. (ט) והיכי דמסני על כף נהרא וליכא מנא בהריה. למשקל מיא לממשא ידיה לא לישקול מיא בתרא ידיה ולמשיה לאידך [ידא]. (י) אלא לשכשונהו לתרווייהו (יא) במיא (יב) דהוה להו רחיצה:

[מא] דין נטילת ידים לנהמא ולשבעת המינים.

(א) מאן דבעי למיכל נהמא ומשכח מיא דרמא באננא או במשיכלא.

ה ע ר ו ת

עמרם שם. וכד משי ידיה מכעיא ליה לננובי ספיר. וכן הוא בבבאי ברכות פ"ו (דפום ווינציא דף פ" ע"ב). ובגמרא סוטה ד' ע"ב כל האוכל פה בלא נינוב ידים כאלו אוכל לחם סמא. ובבבאי ב' וז' בפעות לניובניהו ספיר וציל לנניניהו. והוראת נגב ענין יבישות. נפשנו יבשה [במדבר י"א ו'] חיי נפשנו מנבא. ודומיהם:

[לח] (א) מים ראשונים חובה. חולין ק"ה ע"א. ולפניו מים ראשונים מצוה. והובא כפי מה דמשני הנמרא שם מצוה לנבי רשות חובה קרי לה. (ב) ונוטלין בין בכלי כו'. שם שם. (ג) מים אחרונים חובה. שם שם. (ד) ואין נוטלין אלא בכלי. שם שם. (ה) אמצעים רשות בין תכשיל לתכשיל כו'. שם ק"ה ע"ב:

[למ] (א) מים ראשונים צריך להגביה ידיו למעלה. סוטה ד' ע"ב. (ב) ראשונים נוטלין בין בחמין בין בצונן. חולין ק"ה ע"א. (ג) אבל בחמין שהיד סולדת בהן אסור. שם שם. (ד) וכל דבר שהוצץ במבילה הוצץ בנטילת ידים. שם ק"ה ע"ב:

[מ] (א) אין נוטלין לידים לא בדופני הכלים כו'. ידים פ"א מ"ב. (ב) ולא בשולי מחץ. פ"י מחץ בלי השוקע ועלו בתוכו קערוית והוא אשר יקרא שולי המחץ. ורשי' בעז' ע"ד ע"ב פ"ד מחץ בלי שדולין בו מן הבור לחבית. ועיין בערוך השלם ערך מחץ. (ג) ולא במנופת חבית. ידים שם. ועיין חולין ק"ו ע"א בתוס' ד"ה מנופת חבית. (ד) ולא יתן לחבירו בחפניה. ידים שם. (ה) דאין נוטלין לידים אלא בכלי. ידים שם. (ו) והכל כשירים. ידים פ"א מ"ה. (ז) מניח חבית בין ברכיו. שם. (ח) והקף. שם. (ט) והיכי דמסני על כף נהרא וליכא מנא בהריה וכו'. הוא לקוח מן כהני ברכות פ"ז (דפום ווינציא דף פ" ע"ב). ושאלות דרבי אחאי נאון פ"י מצורע ס"י צ"ו. (י) אלא לשכשונהו. ציל לישבניהו כמו שהוא בבבאי. ובשאלות תירמא למשיניהו. ובבבאי ב' לשכשונהו. ובבבאי י' לשכשונהו. (יא) במיא. בבבאי ובשאלות הניי בנהרא. י"ט דהוה להו רחיצה. בבבאי ובשאלות דהוה ליה הסבלה. עתה ראיתו כי נמצא המאמר הזה גם במחזור וויסרי ס"י ג' (צד 27) גורם אלא לשפניניהו לתרווייהו:

[מא] (א) מאן דבעי למיכל נהמא כו' עד ספיר דמי. הוא לשון כהבני ברכות פ"ו (דפום ווינציא דף פ"י ריש ע"ט ועיין בשאלות פרשת מצורע ס"י צ"ו ד"ה ברם צריך. והלשון משובש שם. וכן

ספר האורה

ג) משכשך בנווייהו ידיה ושפיר דמי. ג) וכי אמרין צריך נטילת ידים ואזמוני, הני מילי היכא דבעי למיכל נהמא, אבל אי בעי למיכל פירי משבעת המינים, כגון חטה ושעורה ונפץ ותאינה ורימון וזית ושמן ודבש, שהוא דבש תמרים, ואי נמי מהמשת המינים, חטה ושעורה ושיבולת שועל ושיפון וכוסמין, כד עבדי כמעשה קדירה, אף על גב דמעונין ברכה לאהריהו, לא בעי נטילת ידים, והילכתא אוכל מהמת מאכל צריך נטילת ידים, מאכל גופה לא צריך נטילת ידים:

[מב] דין המוציא.

א) בחר דמשי ידיה או איכא קביעותא דגברי חד שרי המוציא לכולהו, וכן ברכת היין חד מברך לכולהו, ועני כולוהו בתריה אמן (ונכנס) [ונפק]. אבל יין שבתוך המזון כל חד שרי לנפשיה, מפני שאין בית הבליעה פנוי, ג) ומיקמי דבצע בעי למיתן מלא או ליפתן לפני כל אחד ואחד, ג) ובחר דשרי לבצע אסור ליה לאישתעווי עד דטעים אותה פרוסה, ואי אשתעי מקמיה דניכול צריך לחזור ולברך, ד) ואין המסובין רשאים לטעום כלום עד שיכלו אמן מפי העונין, רוב העונין, וכן נמי בברכה של פירות ובקדושה ואבדלחא ובכולהו ברכתא דמיכלא ומשתייא אי אפסקו להון, צריך לחזור ולברך, אבל האי פסיקותא דקא פסיק לצורך מיכלא הוא לא צריך הוא למאדר ולברוכי, דלאו הפסקה הוא, והיכא דמי דלא הוה הפסקה, ה) אמר רב טול וברך טול וברך והבא מלא והבא ליפתן ואפילו נבול לתורי נבול לתורי לא הוה הפסקה, דצורך אכילה נגהו, דכתיב ונתתי עשב בשדך לבהמתך [דברים י"א טו], והדר ואכלת ושבעת וברכת, וכולהו בדעבד, ו) שנים ממתניס זה לזה בקערה, שלשה אין ממתניס זה לזה בקערה, ז) והבוצע הוא פושט ידיו תהלה, ואם בא לחלוק כבוד למי שגדול ממנו, הרשות בידו, והיכא דמישכח איניש הרי דאכלי ולא נמירי כל סעודתייהו, מצוה לאכול עמהם להצטרף עמהם לזימון, אלמא כל היכא דמצי למיכל אי מיתיי ליה מירי מצטרף בהדיהו:

[מג] דין ברכת היין וקידוש וברכת התנים.

מאי טעמא תקינו רבנן ברכות בימים טובים וקידושא ואבדלחא וברכת התנים אחר כורא פרי הנסך, דכיון דצריך לקדוש ולהבדיל עד דמקדש ומבדיל הוה צורך אכילה, ומשום הכי לא הוה הפסקה, וברכות דהתן, הובא הן עליו ועל היושבים שם שרי לברוכי קמיה קודשא ברוך הוא מעין אכילה, ומשום הכי לא הוה הפסקה, אבל

הערות

העיר הרב הגאון בעל שאילת שלום באות צ"ג, משכשך בנווייהו, וכיה בכ"ו ג', אבל בכ"ו ב' הגרסא שיר ידיה בנווייהו, ובכ"ה הני שייך ידיה בנווייהו והני משכשך הוא מושרת, מלשון משכשכן במים (ע"ז ל"ג ע"ב), ע"ן ערוך ערך שכשך, וכתיב שם המוספי מ"י קינוח ביד והעראת מים, ג) וכי אמרין צריך נטילת ידים כ"ו, הוא כבהני ברכות מ"ד ה"י ע"א והובא בהאשכול ה"א (צד 38) בשם כה"ג, וכן הובא במחזור ויטרי מ"י ג' (צד 27), והסיום והלכתא אוכל מהמת מאכל כ"ו הוא במחזור ויטרי שם מ"י ג' (צד 28) והסיום הוה הוא כבהני שם בסוף מ"י דברכות:

[מב] א) בחר דמשי ידיה כ"ו, החלחלה המאמר נמצא במחזור ויטרי מ"י י"ב (צד 28), ג) ומקמי דבצע בעי למיתן מלא או ליפתן, ברכות מ"י ע"א, ג) ובחר דשרי לבצע אסור ליה לאישתעווי כ"ו, וכן הובא בשבלי הלקט השלם מ"י קמ"ב ע"ש, ד) ואין המסובין רשאים לטעום כלום, בגמרא ברכות מ"י ע"א אין הוצע רשאי לבצוע ע"ש, ה) אמר רב טול וברך כ"ו, ברכות מ"י ע"א וע"ש בירוש"י, ו) שנים ממתניס זה לזה בקערה, ברכות מ"י ע"א, ז) והבוצע הוא פושט ידיו תחילה,

ספר האורה

כל שאר מילי אפילו אפסיק בה צריך לחזור ולברך. (ח) וכך שרי המוציא לא ליבצע ויברך ואחר כך יאכל. אלא מברך תחילה ואחר כך בוצע. (ט) וצריך שתכלה ברכה עם בציעת הפת:

[מד] דין פת הצנומה בקערה.

(ח) ופת צנומה בקערה (ז) כי ליכא שלימא אחריתי. (ג) אי אית בה סירורין כזית, מברך עליה המוציא. (ד) ודוקא פת צנומה בקערה. דכיון דשרי רותחין עליה, הוה ליה כלי שני ואינו מבשל. אבל רמא פת בקדירה הוה ליה כלי ראשון. וכיון דמבשלה אף על גב דאיתיה בעיניה נפיק ליה מתורת לחם. ומברך עליה בורא מיני מזונות. (ה) ואין קרוי לחם אלא האפוי בתנור, אבל מעשה אילסם פטורין מן החלה, ואין מברכין עליה המוציא [ואין אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. (ו) ולחמא דמפסקא וכל מעשה אילסם כי הרתיה ולכסוף הדביק דברי הכל כתנור דמיא ומברך עליה המוציא. (ז) והיינו דקא מרמי מעשה אילסם לפסקא. (ח) משום דסבירא ליה כרבי יוחנן, ואנן הוי לן דכטפסא לא נחלק אדם מעולם. (ט) דהא אמרין בפירוש האי בוכיא היסיקו מבחויין הוא ואסור ואי מלייה בנומרי שפיר דמי, ומדקא שרי למיפא בה מצה בפסח מכלל דכתנור דמי ואין מחלוקת בדבר. הויכא דהרתיה ולכסוף הדביק ודאי מותר כמו תנור. (י) והמוציא בצע ליה מהיכא דנמיר בישוליה הויכא דבשיל שפיר. (יא) והויכא דאיקרי ואכיל נהמא ואישתלי ולא שרי המוציא. ובתר הכי אידכר הדר שרי המוציא ואכיל, ודוקא דלא נמר סעודתיה, אבל אי נמיר סעודתיה ולא יכול למיכל טפי לא ליברך דמעיקרא הוה חזי ליה לברוכי המוציא. וכיון דאכיל ונמיר אידחי

הערות

[מג] (ח) וכך שרי המוציא לא ליבצע ויברך כו'. עיין תוס' ברכות ל"ט ע"ב ד"ה והלכתא. (ז) וצריך שתכלה ברכה עם בציעת הפת. עיין ברכות שם ל"ט ע"א. ועיין שם בתוס' ד"ה פת צנומה:

[מד] (ח) ופת צנומה בקערה. ברכות ל"ט ע"א. (ג) כי ליכא שלימא אחריתי עד מברך בורא מיני מזונות הוא לשון בהדיג ברכות פ"ו (דפום ווינציא דף ו' סוף ע"א). והובא דברי בהדיג בהאשכול צד 38. וע"ש הג"י כי ליכא רפתא שלימא מברך עליה המוציא, ואי איכא [ריפתא שלימא]. מברך על שלימא. וצריך שתכלה ברכה על הפת כ"ה בהאשכול וגם בבדאי ולפנינו הלשון מקוצר. (ג) אי אית בה סירורין כזית, זה ליכא כבהדיג ועיין בתוס' ברכות ל"ט ע"א ד"ה פת צנומה, ועיין בנחל אשכול בהאשכול שם פ"ו פ"ו. (ד) ודוקא פת צנומה בקערה, הוא כבהדיג שם. (ה) ואין קרוי לחם אלא האפוי בתנור. מסחים ל"ז ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה דכולי עלמא. (ו) ולחמא דמפסקא וכל מעשה אילסם, הוספתי כמו שהוא לכוון בכ"י. כי וכ"י ג' והסמים המעתיק מן המוציא עד המוציא, והמאמר נובע מן בהדיג ברכות פ"ו דף ו' ע"ב ועיין בריף פסחים ע"ב שהביא שם בשם האשוחות [הוא כפי צו עין] ועיין והביא שם ג"כ את בעל הלכות שאמר משהיה דהתן צדק שפסק כרשב"ל אבל כבהדיג לפנינו לא נמצא. והוראת מלת מפסקא רעפים גדולים הנשרפים, ובגמרא שבת קכ"ה ע"א בעושין. מעשה מפסקא ומירשי רעפים, ועיין בתשובות הגאונים שערי תשובה פ"ו רע"ג. (ז) והיינו דקא מרמי מעשה אלסם לפסקא, הוא דברי בעל האורה, (ח) משום דסבירא ליה כרבי יוחנן. מסחים ל"ז ע"ב. רבי יוחנן אמר מעשה אילסם חיבויין, ועיין בריף שם פסחים ע"ב. (ט) דהא אמרין בפירוש האי בוכיא היסיקו מבחויין. מסחים ל"ז ע"ב. ומירשי בוכיא כלי שהוא מרעפים ואופין ומפננין בו ככו. (י) והמוציא בצע ליה מהיכא דנמיר בישוליה הויכא דבשיל שפיר. בגמרא מנהדרין ק"ב ע"ב מהיכא (הוא כפי צו המוציא מירשי מאיזה מקום בפת אהת צריך לבצוע המוציא. מהיכא דקרוי בשולא. מירשי מסקום שנקרמין פניה של פת כתנור דהיינו מלמעלה כו'. והביא לשון אחר מהיכא דנמיר בשולא מסקום שהלחם אפוי יפה, והוא כמו שהובא בהאורה, ובעל האשכול צד 41 הביא מהיכא למשרי המוציא. מהיכא דנמיר בישולא ונאמא משי, וזריף ברכות פ"ו הביא וכדמבצע מביע ליה למבצע מהיכא דבשיל שפיר, והרמב"ם הי ברכות פ"ו כתב ואינו בוצע אלא ממקום שבישל יפה. יא. והויכא דאיקרי ואכיל נהמא ואישתלי ולא שרי המוציא, הוא כבהדיג ברכות פ"ו דף ו' ע"ב והובא במחזור. וויפתי צד 28. יג) והויכא דשכח והכניס אורחין לתוך פיו ולא בריך, כבהדיג שם במאמר שלפניו הוא כמגן אחר קצת, ועיין

ליה, וכל הגראה ונדרה [שוב] אינו חוזר ונראה, (יג) והיכא דשכח והכניס אוכלין לתוך פיו ולא בריך אי מידי דלא מאיס הוא פולטין ומברך, ואי מידי דמאיס הוא מסלקן לצדידין ומברך, ואי משקין בולעין, והני כולוהו אמרינן בברכות דקמי מיכלא ומשתיא, כנון המוציא ובורא פרי הנפסן ושהכל, וברכות דפרי דאמינן כיון דנמיר אידחי ליה ואינו חוזר ונראה, אבל ברכות דבתי מיכלא יברך במקום שנוכח עד שיתעכל המזון שבמעיו, וכמה שיעור עיכול, כל זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה, (יד) והיכא דאכיל ומספק ליה אי בריך אי לא בריך, אי משבעת המינין אכל דמחייב ברכה מדאורייתא מספיקא הדר מברך, ואי משאר מיני מאכל דחובא [דברכה] מדרבנן נינהו מספיקא לא הדר ומברך, (יז) כל המצות שהאדם חייב אדם מוציא את הרבים ירי חובתן, הוין מברכת המזון, דכתיב ואכלת ושבעת וברכת [דברים י], מי שאכל הוא מברך, (טו) שינוי צריך לברך, בין בדברים שטעונין לאחריהן במקומן, כנון מיני דגן, ובין בדברים שאינן טעונין לאחריהן במקומן, כנון פירות ויין צריך לברך, (טז ויז) דהלכתא כרב ששת, (יח) והיכא דאכיל נהמא וצריך לאפנויי ואויל והדר אתא שרי המוציא ברישא והדר אכיל, ולנבי תפלה אף על גב דצלי ליה רובא דצלוחא הדר מצלי מן רישא, (יט) כדתנן היה עומד בתפלה ומים שותחין לו על רכיו פוסק וממתין עד שיכלו המים וחוזר ומתפלל, להיכן חוזר, רב הסדא ורב המנונא חד אמר למקום שפסק, (כ) [וחד אמר חוזר לראש, ופסק רבינו האי דהלכתא כמאן דאמר למקום שפסק], ואם [שהא כדי לנמור את כולה חוזר לראש], (כא) ובתי דאכלו בתי דאמרו הב ונברך אסור למשתי דהא עקרי נפשיהו ממשתייא, ואי בעי מיהדר ומשתי צריך לברוכי (כב) [בורא פרי הנפסן, וכיון דברוך אכסא קמא תו לא צריך לברך] עד כסא דברכתא דמונא, אבל אי נמלך בעי לברוכי על כל כסא וכסא: (כג) בריך על היין שלפני המזון, פטר את היין שלאחר המזון, (כד) בשבתות ומים טובים, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין, אבל בשאר ימות השנה, בריך על היין שלפני המזון, לא פטר את היין שלאחר המזון, (כה) פירוש יין ששותין לאחר סעודה

ה ע ר ו ת

בהאשכול צד 41 שהביא כלשון האורה שלפנינו, ואין ספק שהי' בן כהני' וחסר לפנינו, (יג) והיכי דאכיל ומספק ליה אי בריך אי לא בריך כו', בהני ברכות פ"ז דף י' ע"ב, והובא גם בהאשכול צד 41 בשם בהני, וכן בסחזור וויסרי פ"י נ"ג (צד 28), וכן הביא תראיש ברכות פ"ג פ"י פ"ג י"ז כל מצות שהאדם חייב אדם מוציא את הרבים ירי חובתן כו', הוא בירושלמי ברכות פ"ג פ"ג י"ג דף י' ע"ב, ושם איתא כל מצות שהאדם פסור אדם מוציא את הרבים ירי חובתן, (טו) שינוי צריך לברך, פסחים דף ק"א רע"ב, (טז) דהלכתא כרב ששת, דאמר בגמרא שם אחד זה ואחד זה צריך לברך, (יז) פה המקום להעיר כי בפי האורה כ"י הנמצא אצל כל ישראל חברים במאריה, אשר אכנהו כ"י א', חסר בהתחלתו, ודף הראשון פסופשט ומנוקב וקשה הקריאה והחל הפעתיק שלי להעתיק מן דף שלאחריו המתחיל כנון מיני דגן, (יח) והיכא דאכיל נהמא וצריך לאפנויי, הוא לקוח מן בהני ברכות פ"ז דף י' ע"ב, והובא גם בהאשכול צד 42, (יט) כדתנן היה עומד בתפלה, ברכות כ"ב ע"ב, והסיום הוא ליתא בבהני, (ס) וחד אמר כ"י, הוספתי וז"ה לנכון כ"י א' וז' ובכ"י ב' חסר ז"כ, ושם איתא חד אמר למקום שפסק וחד אמר חוזר לראש, וחסר לפנינו וז"ה דהלכתא כמאן דאמר למקום שפסק ואם שהא כדי לנמור את כולה חוזר לראש, ומתחיל ובתי דאכלו, והשמים הפעתיק מן חוזר לראש עד חוזר לראש, ובכ"י שלפנינו כ"י ד' שהוא כ"י סחיריא ז"ל השמים מן למקום שפסק עד למקום שפסק, (כא) ובתי דאכלו בתי דאמרו הב ונברך, לא מצאתי זה ככהני לפנינו ועיני ברכות מ"ב ע"א ובתוס' שם ד"ה רבי ירמא, ועיני כמור אית מ"י קע"ט ובכ"י שם, כ"ס בורא פרי הנפסן, הוספתי כמו שהוא לנכון ככ"י א' ב' ו' י', והשמים הסופר מן צריך לברוכי עד צריך לברך, (כג) בריך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון, משנה ברכות מ"ב ע"א, (כד) בשבתות ומים טובים, נמרא שם מ"ב ע"ב, ועיני בהרמב"ם ה' ברכות פ"ד ה"ב, ובכסף משנה שם, (כה) פירוש יין ששותין לאחר סעודה כו'.

ספר האורה

ועדיין לא ברכו ברכת המזון, הוא שנקרא יין לפני המזון, אבל ברכו ברכת המזון, הוא יין של אחר המזון, וצריך ברכה, ואינו נפטר בכרחה שבירך על היין שלפני המזון, בין כהול בין בשכחות וימים טובים: (כז) שינוי יין צריך לברך, (כח) וקיימא לן מחמרא בישא להמרא טבא מברך הטוב והמטיב: (כט) ומאן דשתי מיא נמי כיון דבירך זימנא קמיימא תו לא צריך לברוכי, דאי קבע מיכלא אמיא ולית ליה חמרא דעתיה אמירו וקבע סעודתיה אמשתיא עליה, וכיון דבירך זימנא קמיימא, תו לא צריך לברוכי, ואי לא קבע אמיא, דאית ליה חמרא ושתי ובירך על כוס ראשון בורא פרי הגפן, וצריך הוא למשתי מיא צריך לברוכי שהכל ולא מפטר בבורא פרי הגפן, והילכך צריך לברוכי עליה, שהכל, דכיון דאית ליה חמרא ושתי מיא נמלך הוא אמיא: (ל) ובשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה, (ל) אבל יום טוב וראש חודש, אין משנה בפתחתה ובהחמתה, אבל אומר קדושת היום באמצע, (לא) שלשה שאכלו אם ביקש אחר מהם ויצא לשוק, קורין לו ומומנין עליו והוא דקרי ליה ועני (לב) דכיון דשתי המוציא כחדא איקבעי להו בחובה, (לג) והני מילי בשלשה, אבל בעשרה, (לד) כיון דבעי לאדכורי שם שמים, כגון נברך לאלהינו לא מומני עליה עד דאתי דכתיב במקלות ברכו אלהים [תהלים ס"ח כ"ז], (לה) שלשה שאכלו כאחד, אם ביקש אחד מהם לצאת, אין השנים מספיקין סעודתן כדי לזמן עמו, אלא הוא מברך לעצמו בלא זימון ויוצא, והם נומרין סעודתן, (לו) דכי אמרינן שלשה שאכלו כאחד אינן רשאי לחלק, היכי דנמרי סעודתן בבת אחת, ואין אחד מהם צריך לצאת, אבל אם רצו השנים לצאת מפסיק היחיד סעודתו ומומן עמהם, וכששנים יוצאים אם ירצה אחד מהם לחזור ולגמור את סעודתו מתחיל ומברך המוציא: (לז) וקמן היודע למי מברכין

הערות

הפירוש הזה הובא באלפסי ברכות פ"ז דף ל"ד ע"א, וכן הראש פירש כן, אבל לא הביא שכן הובא בריף, (כז) שינוי יין אין צריך לברך, כן תנתי כמו שהוא במסרא ברכות נ"ט ע"ב, וכ"ה לנכון בכ"י א', אבל בכ"י ב' ו'י' ניב בפסוק צריך לברך, (כז) וקיייל מחמרא בישא להמרא טבא מברך הטוב והמטיב, במסרא שם אף על פי שאמרו שינוי יין אין צריך לברך אבל אומר הטוב והמטיב, ומרשמי שינוי יין שתי יין בסעודה והביאו לו יין אחר טוב מן הראשון אין צריך לברך בורא פרי הגפן, וכן הרשבים פסחים ק"א ע"א ד"ה אחד, שינוי יין אם משוכח מן הראשון מברך הטוב והמטיב, ועיין בתומי שם ד"ה שינוי יין שהביאו ניב כן כהניג, ועיין בתומי ברכות שם ד"ה הטוב והמטיב, ועיין שכלי הלקט השלם ה' ברכות פ"י קמ"ד, (כח) ומאן דשתי מיא כו', לא מצאתי זה בכה"ג לפנינו, ועיין בהאשכול צד 43 שהביא קצת מזה, (כט) ובשבת מתחיל בנחמה, ברכות ס"ח ע"ב, ע"ש בפירש"י בתומי שם ד"ה מתחיל, ועיין בריף הובא בהראש ברכות פ"ז ס"י כ"ב, ועיין בסעודת יום טוב שם, וכן הובא במסר אורח ס"י קמ"ה ובכ"י שם, (ל) אבל יום ור"ה אין משנה בפתחתה ובהחמתה, הוא נוסף מהמחבר, והסיום אבל אומר קדושת היום באמצע, זה מוסף על ובשבת מתחיל בנחמה, והכוונה אומר קדושת היום באמצע רצה והחליצנו, (לא) שלשה שאכלו אם ביקש אחד מהם ויצא לשוק, ברכות מ"ה ע"ב, ולפינו שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהם לשוק, (לב) דכיון דשתי המוציא כחדא איקבעי להו בחובה, זה לקוח מן הבה"ג ברכות פ"ז דף ס' ע"ד קוראין לו ומומנין עליו דמן כרשאר' המוציא איקבעי להו בחובה, (לג) והי"ם בשלשה אבל בעשרה, ברכות שם, אמר מר וזמרא ולא אמרן אלא בשלשה אבל בעשרה עד דנייתי, לה כיון דבעי לאדכורי שם שמים כגון נברך לאלהינו לא מומני עד דאתי, גם זה הוא כהניג שם, אלא בתלמא דלא צריכי לאזוקי שם, אבל בי עשרה דבעי למימר נברך לאלהינו אף על גב דקארי ליה ועני לא מומנין עד דאתי לנבייהו, ובמסרא ברכות שם והלכתא כמר וזמרא מי"ט כיון דבעי לאדכורי שם שמים בציר מעשרה לאו אורח ארעא, (לה) שלשה שאכלו כאחד אם ביקש אחד מהם לצאת אין השנים מספיקין, במסרא ברכות מ"ה ע"ב איתא רק שלשה שאכלו כאחת אחד מספיק לשנים ואין שנים מספיקין לאחר וע"ש בפירש"י, (לו) דכי אמרינן שלשה שאכלו כאחד אין רואין לחלק, ברכות ס"ה ע"א, (לז) וקמן היודע למי מברכין סומנין עליו וכן הלכה ואמרו רבוותא והוא שנקמם לשלש עשרה כו', והכי חזינא לרבינו האי גאון ז"ל, כל זה הוא לשון הריף ברכות (פ"ז דף

ספר האורה

מוזמנין עליו, וכן הלכה, ואמרו רבוותא והוא שנכנס לשלש עשרה אף על גב דלא פרה, אבל לא הניע לשלש עשרה אין מוזמנין עליו, ואנן לא סבידא לן הכי, רביון דקרו ליה קטן אפילו בן תשע, וכן עשרה, כשהוא יודע למי מברכין מוזמנין עליו. (ל) והכי הוינא לרבינו האי נאון זיל, (ט) שנים שאכלו דגן ואהד אכל ירק מצטרפין (ט) ואפילו טובל עמהן בציר, או שתה עמהם כוס אחד מצטרף, ואפילו שבעה אכלו דגן ושלושה אכלו ירק מצטרפין לנברך אלהינו, אבל ששה לא רובא דמינכרא בעינן וקא אמרו רבנן דוקא לאצטרופי לעשרה לענין נברך לאלהינו, אבל לבי תלתא לא מצטרף עד דאכיל כוית דגן: (מ) וכד אכיל כוית דגן מסיק את אחים ידי הובתן, [מאן] דאכלו שיעור [דרבנן] כוותיה או כוית או כביצה, אבל אכלו אינהו כדי שביעה ואיהו אכיל כוית [לא מסיק כוית] שיעורא דאורייתא, (נ) שהוא מכביצה ולמעלה אלא מברך מאן דאכיל ושבע: (נג) בא ומצאן כשהן מברכין אמרו נברך, הוא אומר ברוך ומבורך, אמרו ברוך אומר אמני: (נד) וברכת [הלחם] של מצה וברכת היין של קדוש היום, אף על פי שיצא [מוציא]: (נה) ומברכין על היין אף על פי שלא נתן לתוכו מים בורא פרי הגפן, (נו) אבל כוס של ברכה אין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים (נז) עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה [פעוין] הדחה ושטיפה חי ומלא עיטור ועיטוף וכו', ואנו אין לנו אלא [ארבעה הדחה שטיפה חי ומלא], הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ, (ני) והי בלא שום מים עם ברכת הארץ, וברכת הארץ נתן לתוכו מים, (נב) כדאמרינן בכוס של ברכה נתן לתוכו מים, (ג) ומלא דאמר רבי יוחנן כל המברך על כוס של ברכה (נא) נותנין לו נחלה בלי מצרים, (ג) וגם עיטור נהנו למיעבד שאף האחרים נוטלין בידיהם כוסות, כדי לעטר כוס של ברכה.

ה ע ר ו ת

ליש ע"א, ועיין שכלי הלקס השלם סי' קניי, ובברכי יוסף סי' קצ"ג הביא שם בשו"ר ברכה וכן מצאתי בספר האורה לרש"י כ"י סי' מ"ד שכתב ואמרו רבוותא והוא שנכנס לשלש עשר כו', והכי חזינו לרבינו האי נאון זיל, והתניסא שלא הזכיר כי הוא לשון הריף זיל, (ל) והכי הוינא לרבינו האי נאון זיל, באלפסי שם והכין חוינא נאון, וכוונתו לרבינו האי נאון זיל וראיתי בכ"י ב"י המאמר נלקח בחסר לכ"י איתא שם וקטן היודע למי מברכין מוזמנין עליו אפילו בר חמינאי, אבל בכ"י א' ו"ג, הוא כמו לפניה בכ"י חידא וכו' (ד), וז"ל שנים שאכלו דגן ואחד אכל ירק, כ"ה גם בכ"י א' וב"י ונ"ל, תשעה שאכלו דגן, כמו שהוא לנכון ברכות מ"ח ע"א, (ט) ואפי' טובל עמהם בציר או שתה עמהם כוס אחד מצטרף, כל זה הוא לשון הריף ברכות פ"ז דף ל"ט ע"א, וכן קא אמרו רבנן דוקא לאצטרופו לעשרה כו' עד דאכיל כוית דגן, הוא לשון הריף, וראיתי כי הראש ברכות פ"ז סי' כ"א הביא זה בשם רב אלפסי, וכתב לא ידענא מנא ליה הא ע"ש, (מ) וכד אכיל כוית דגן מסיק את אחים ידי הובתן כו', נובע סתבה ברכות פ"ז דף י' סוף ע"ד, וראיתי בהראש ברכות פ"ז סי' כ"א הביא וז"ל כתב בה"ג דהו שאכל כוית דגן אינו מוציא אלא אותם שאכלו שיעורא דרבנן, ועל זה כתב ליתא כו', (נ) והו מוציא מברכין, (נג) בא ומצאן כשהן מברכין: (ג) זה הוא כוית דגן, (נ) וברכת הלחם של מצה כו', תקנתו כמו שרי"א בכ"י א' ב"י, והוא בנמרא ר"ה כ"ט ע"א וע"ש בפורשני, (מ) ומברכין על היין אף על פי שלא נתן לתוכו מים, במשנה ברכות ז' ע"א אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי ר"א, והכ"א מברכין, והמחבר הביא שמברכין עליו בורא פרי הגפן כחכמים, (ו) אבל כוס של ברכה כו', בנמרא שם ז' ע"ב מודים חכמים לרי"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים, (ז) עשרה דברים נאמרו בכוס, ברכות ז"א ע"א, (ח) והי בלא שום מים עם ברכת הארץ וברכת המון נתן לתוכו מים, הוא דברי הריף ברכות פ"ז דף פ"א ע"ב וע"ש בכ"י רבינו יונה, והטור א"ח סי' קצ"ג הביא דברי הריף שמפרש כוונת חי וע"ש בכ"י, (ט) כדאמרינן בכוס של ברכה נתן לתוכו מים, ברכות ז' ע"ב והריף הביא כדחתן מודים חכמים לרי"א וכו', והוא לשון הנמרא שם, (ט) ומלא דאמר ר' יוחנן כל המברך, ברכות ז"א ע"א, וכן הובא בהריף על ומלא, (א) נותנין לו נחלה בלי מצרים, בנמרא: הובא הכתוב ומלא ברכת ה' ים וחרום וישנה, (ג) וגם עיטור כדי לעטר כוס של ברכה, בנמרא שם איתא רק עיטור רב המדא ועבר ליה נבטלי.

ג) וכן נמי מאן דשתי המרא או מיא ואכיל פרי ובתר דשתי ואכיל שח ולא בידך על גופן או שהכל צריך להזור ולברך :
 סליקן הלכות נטילות ידים והמוציא והיומין :

מה) הלכות פירות ומיני מזונות.

ה) כיצד מברכין על פירות האילן אומר בורא פרי העץ. חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן. ועל פירות הארץ [הוא] אומר בורא פרי האדמה. חוץ מן הפת. שעל הפת הוא אומר המוציא להם מן הארץ. ועל הירקות [הוא] אומר בורא פרי האדמה. רבי יהודה אומר מיני דשאים. ג) שמן וית מברכין עליו בורא פרי העץ. ג) ודוקא היכא דשתי ליה על ידי אננרן לרפואה. דהוה ליה שמן עיקר. אבל היכא דאכיל ליה על ידי פת. הויא ליה פת עיקר. זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפילה. ד) מברך על העיקר ופוסר את הטפילה: ה) קימחי רחומי שהכל נהיה ברבנה. וכן קימחי דשערי וקרא חייא שהכל. ו) ושהוא בראש הדקלים שהכל. ז) קפרס בורא פרי האדמה. ח) פלפלא רשיבתא בורא פרי האדמה. ט) ויבשתא ולא כלום. י) [וכן זננבילא רשיבתא בורא פרי האדמה. יבשתא ולא כלום]. יא) חביץ קדירה יב) וכן דייסא דכעין חביץ קדירה. כ) כנן דאויכא [בה] דובשא. בורא מיני מזונות. כל שהוא מחמשת המינין בורא מיני מזונות. יג) חוץ מאורז דוחן. סחנו אפאן או בשלו. אף על

הערות

פירשי בכוסות. הפור הביא ימים שהיו מניח כוסות ימים סביבו להדרו בהן. כ) וכן נמי מאן דשתי חמרא או מיא ואכיל פרי כו'. עד סוף הסימן נראה כי הוא לשון הבחנה אבל לא מצאתי עוד: [מברך] ה) כיצד מברכין כו'. משנה ברכות ליה עי'א. ז) שמן וית ברכות ליה עיב וליז עי'א. ח) ודוקא היכא דשתי ליה עי' אננרן. ט) ליה עיב. והמחבר הביא כלשון היריף ברכות ריש פ"ג. י) מברך על העיקר ופוסר את הטפילה. אחר זה נמצא בכ"י ב' וכ"י ג' ועוד הכי אמרו פת פוסרת כל מיני מאכל האכיל בהרי"ו ויין פוסרת כל מיני משקין דשתי נמי בסעודה. ובכ"י א' ליתא. כמו שהסר בכ"י היריא לפנינו. ה) קמחי רחומי שהכל נהיה ברבנה. הוא כדעת רב נחמן ברכות ל"ו ע"א. וכל האסור נובע מיריף ברבות פ"ג. והיריף הביא ומסתברא כרב נחמן ולא רגילי אינשי לפסוי קמחא והכין פסקו רבננא. ועי' דברברי רבינו יונה. ו) ושהוא בראש הדקלים שהכל. צ"ל קורא שהוא בראש הדקלים. וביה לנכון בכ"י א' ב' ג'. ובמסרא ברכות ל"ז ע"א קורא סמיאל אמר שהכל נהיה ברבנה. ופ"י רשי קורא רך של דקל כשענפו גדלים בכל שנה ושנה בדרך כל האילנות הנוסף בשנה זו רך לבשנה שניה מהקשה ועשה עץ. ובמסר עירובין כ"ח ע"ב אימא קור במקום קורא ופירשי קור דבר רך הנוסף על הדקל ככל שנה וקדם שיניעו ימות הנשנים ויתקשה ויתקשה עץ קרי ליה קור וסוב למאכל הוא עיב. לכן לפנינו בספר האורה. ושהוא בראש הדקלים. הוא פירש מהמחבר על קורא. ז) קפרס בורא פרי האדמה. וכן פסק היריף ועי' בשלח הנהיגים. ח) פלפלא רשיבתא בורא פרי האדמה. כיה ברייף. ועיין במסרא שם ל"ז ע"ב. והראש ברכות פ"ג כ"ו ו' הביא רב אלפס ז"ל כתב פלפלא רשיבתא ברהיא ולא נהירא כו'. ועיין בכ"י אייח פ"י ר"ב. ובמסרתי יום טוב שם. ובפ"י רבינו יונה בהיריף שם. ט) ויבשתא ולא כלום. כיה לשון היריף וסיים דלאו אוכלא הוא. י) וכן זננבילא. הוספתי. ונמצא לנכון בכ"י א' אבל בכ"י ב' ו' נקטוסת. ואמר רק וכן זננבילא ולא ייתר. ונמצא לנכון בהיריף שם. יא) חביץ קדירה. ברכות ל"ז ע"ב. והובא ברייף שם. יב) וכן דייסא דכעין חביץ קדירה. שם שם. יג) חוץ מאורז דוחן. עיין ברכות ל"ז ע"א הכינס את האורז מברך עליו בורא פרי האדמה סחנו אפאן ובשלו אף על פי שהפירות קיימות בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליו ברבה אחת מיני שלש. ועיין בהראש ברכות פ"ג מ"ו פ"ו שהברכה אחת הוא בורא נפשות. והיריף שם הביא בתחילה מברך בימי מזונות. ולבסוף בורא נפשות רבות. אבל אחר כך הביא ופ"י דוחן בתחילה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות. ועיין מה שכתב שם רבינו יונה ז"ל על דברי היריף שזה אינו לשון התלמוד. והביא שנתן אחר אמר שאפילו על הדוחן מברך בורא מיני מזונות עי' שואריך ב"ה. ודעת בעל האורה הוא שכן שהאורז הדוחן דין שזה ועל שניהם מברך בתחילה בורא מיני מזונות. ועיין

סי שהפרוסות קיימות [בתחלה] בורא מיני מזונות, ולבסוף בורא נפשות רבות. (ד) וכל שהוא מחמשת המינין ועבודה בקרירה במאי דאשכת, אף על גב דשאר מינין גברי בורא מיני מזונות, ואי כיים להו מיכס בורא פרי האדמה, (ט) והיכא דקא אכיל אינש סת תערובות, כגון קמחא דרוחן, דערביה בהדיה קמחא דשערי או דחסי וכן נמי [סת] גלונגים, או אחד מהני מיני דלאו מחמשת המינין (ז) [אינון, היכא דסחנן וערבינהו בהרא חד מחמשת המינין ועבודה פיתא מברך עליו המוציא, ואחריה שלש ברכות ואף על גב דהני שאר מיני, לא מברכינן עלייהו בורא מזונות, אפילו הכי כי ערבינהו בהרא חד מחמשת המינין] ובשלינהו בקרירה או כל מעשה קרירה דקמחא דשאר מינין דערב בהו קמחא דחסי או דשערי, או דחמשת המינין מברכינן עליו בורא מיני מזונות הם הכי נמי היכא דעריב אינש קמחא דשאר מינין בהדי קמחא דחמשת המינין ועבדיה פתא, מברך עלייהו המוציא ושלש ברכות לבסוף, והיכא נמי דעריב קמחא דפרי העין, כגון אלונים וכל דומיהם, דרגילו אינשי דאנב הדחק שוחנין להון וערבינן להון בהדי חמשת המינין אי עבדינהו מעשה קרירה (ח) [מברך עליה בורא מיני מזונות ואי עבדינהו פיתא] מברך עליה המוציא, דכל מיני בתר חמשת המינין אזלי גירדי, כללא דמלתא כל מיני דגן מבושלין כגון חמשת המינין חטה ושעורה ושכולת שועל ושימון וכוסמין שהם מבושלים בקרירה, בתחלה מברך בורא מיני מזונות, (ט) ולבסוף על המחיה (י) ועל הכלכלה ואם לא בשלינהו וכיים להו מיכס, מברך בתחלה בורא פרי האדמה (כ) [ולבסוף בורא נפשות רבות], (לא) וכן לכל המינין, מאי טעמא בעיניהו קיימא, (כג) ורהיטא בין דמפשי ביה קמחא, בין דלא מפשי ביה קימחא, מברך עליו בורא מיני מזונות, ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, (כד) חביצא

הערות

שבלי הלקס השלם סיי קנימ, (ד) וכל שהוא מחמשת המינין ועבדיה בקרירה במאי דאשכת אפינ דשאר מינין גברי בורא מיני מזונות ואי כיים להו מיכס בפהיא, כיה גם בכיי א' וגם שם הגי' במאי דאשכחי, אבל יש לתקן במאי דמשתב, וכן נמצא לנכון בכיי ב' ג' במאי דמשתב, ומצאתי כיה נובע מבהיג ברכות פ"ז דף ו' ע"ה, רק שם הוא כמגנון אחר, וכך יאמא שם כל שיש מחמשת המינין מברכינן עליה מיני מזונות, והני מילי דעבודה במיני דמשתב ליה, כגון חביצא או ביכולא דמייחין ליה בקמחא, אבל ודאי קא כיים מיכס מהני חמשת המינין מברך עליה בורא פרי האדמה, (ט) והיכא דקא אכיל אינש סת תערובות כו', לא מצאתי הסקור, ועיין בארחות חיים ה' ברכות הביאו גם הכיי א"ח ס"י ר"ח העתיק כל זה בשם בעל האשכול, (טז) אינון היכא דסחנן כו', כל המאמר הוספתי כמו שהוא בכיי א' ב' ג', והשמיט המעתיק מן חמשת המינין עד חמשת המינין, (יז) מברך עליה בימ מזונות, הוספתי כמו שהוא בכיי א' ב' ג', (יח) ולבסוף על המחיה ועל הכלכלה, ועיין בשבלי הלקס ס"י קמ"א פה שהביא שם ספר הפרדים, והוא מפרדם ס"י ע"פ, (יט) ועל הכלכלה, בכתב יד ב' נמצא אחר זה וכך הוא ברוב אמה ה' אלהינו מלך העולם על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שנתת והגחלת את אבותינו רחם ה' אלהינו עלינו ועל כל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ונאכל מפריה ונשבע מסובה ונברך עליה בקדושה ובפירה כי אל טוב ומטיב אתה ברוב אמה ה' על הארץ ועל המחיה, עיין בספר א"ח ס"י ר"ח ובכ"י שם, ט' ולבסוף בורא נפשות רבות, הוספתי כמו שהוא בכיי א' ב' ג', (לא) וכן לכל המינין, בכיי א' וכ"י ב', חסר, ואחר המיום ולבסוף בורא נפשות מתחיל ורהיטא בין דמפשי, שהוא במאמר שלאחריו, אולם בכיי ג' אחר המיום ולבסוף בורא נפשות נמצא, והיכי דשליק ליה חיטי בעיניהו ולא מברכינהו כלל מברכינן בורא פרי האדמה? וכן לכל המינים מ"פ בעיניהו קיימא, כס ורהיטא בין דמפשי קימחא בין דלא מפשי מברך בורא מיני מזונות, רשיי מירש ריהמא הוא הביג קרירה, והערות ערך רהמא מירש סאכל שעושיין בקרירה משמן ורובש וקמח ופי' דחפלה אנשי כפר, וברייף ברכות פ"ז הביא ויל ורהיטא דסחנא בין דמפשי ביה קמחא ובין דלא מפשי ביה קימחא מברך עליו בורא מיני מזונות, ודמחנא מירשיי ביה כרך, (כג) חביצא אי אית בה מרויין, ברכות שם, והובא בריף שם,

[א'] אית בה פירודין כד) שיש להם תואר להם כה) אף על פי שהם פחותים מכיות, מברכין עליהו המוציא ושלש ברכות, ואם אין להם תואר להם, בתחלה מברך בורא מיני מוננות, ולבסוף ברכה אחת מעין שלש: כו) פרימא דארעא בורא מיני מוננות ואי קבע סעודתיה עלויה המוציא ושלש ברכות, כז) דובשא דתמרי שהכל דוועה בעלמא הוא, ואי עבריתו טרומא בורא פרי העין דבמילתייהו קיימא, ולבסוף על העין ועל פרי העין: כח) (ששובא) [שתיתא] עבה דלאכילה עברו בורא מיני מוננות, רכה דלרפואה עברו לה שהכל: כט) פת הבאה בכיסוף, ל) פירוש הוא פת בין מחובלת בין אנה מחובלת לא) שעושין אותן [כענין] [כענין] יבושיין, וקורין אותן ברנדלייש וכוססין אותן בבית המשתה, מברך לפנייה ואין מברך לאחריה, ואי אכיל להו בתורת כוססין, וקבע סעודתיה עליוהו, בתחלה מברך המוציא, ולבסוף שלש ברכות: לב) על הירקות בורא פרי האדמה, לב) שלקות בורא פרי האדמה, לב) דבמילתייהו קיימא, לה) [תומי וברתי] קרא הייא וסלקא וברבא שהכל, וכד שלוק להו בורא פרי האדמה, לו) [וכן נמי כל מירי דלאו אורחיהו דאינשי למיכלניהו בחיותיהו מברך עליו שהכל ואי שלוק להו בורא האדמה], לו) אבל כל מירי דאורחיהו למיכלניהו בחיותיהו מברך עליוהו בורא פרי האדמה, דבמילתייהו קיימא: לח) ושלקות דאישתני לעילויא כנן [קרי וסלקא] כרבא כד מבשלי בורא פרי האדמה, לא מבשלי מברך שהכל, לו) [גרנוליה] [גרנולידין] דליפתא בין רברכי בין זושי, כד מבשלי בורא פרי האדמה, בחיותיהו שהכל, דלאו דרכיה דאינשי למיכליה בחיותיהו, מ) וקיימא לן [כדבי יוחנן דאמין] דאפילו על פת ויין אם אמר שהכל יצא, מידו בתחלה צריך לברך על כל מין ומין כהלכתו, אבל אי אישתלי וברך אכולהו שהכל יצא, אי נמי כנן דלא ידע ברכתא ויהווא מינא, ואיתיה באתרא דלית תמן מאן דנמיר מיניה ברכה דהווא מינא, אומר שהכל ויצא, או נימא הכי בריך רחמנא מלכא מריה דהווא מינא או דברא הווא מינא, אבל מאן דאתי קמיה מיני מגדים, ולא ידע אי [שהכל כיוצא בו] [מיני אילן אינן] או פרי

ה ע ר ו ת

כח) שיש להם תואר להם, הוא כנסרא שם אמר רבוהו דאיכא עליה תריותא דנהסא, פירשיי תואר מראית הלחם, כה) אף על פי שהם פחותים מכיות, הוא כדברי רב ששת דאמר האי חביצא אע"ג דלית ביה פירודין כיות מברך עליו המוציא להם פן הארץ, כז) פרימא דארעא בורא מיני מוננות ואי קבע סעודתיה עלויה המוציא ושלש ברכות, עיין ברכות ל"ח ע"א, והמחבר הביא כלשון הריף והא פרימא דארעא מברכין עלה בימ מוננות ואם קבע סעודתיה עלויה מברך עלה המוציא ושלש ברכות, כז) דובשא דתמרי שהכל, ברכות ל"ח ע"א, והמחבר הביא כלשון הריף, כח) שתיתא עבה דלאכילה עברו לה, ברכות ל"ח ע"א וריף שם, כט) פת הבאה בכוססין, ברכות מ"א ע"ב ומ"ב ע"א, ל) פירוש הוא פת בין מחובלת בין אנה מחובלת, היה הוא פירוש רב האי גאון, והובא בשם בעירך ערך כסן, והובא גם בשם איה פ"י קמ"ח, וכן הובא בכ"י בסוד או"ח פ"י קמ"ח ע"ש, וגם הרד"ק בשרש נקד הביא דברי רבינו האי ז"ל, לא) שעושין אותן כענין, וכ"ה בכ"י ב' ז' ו' , וחקתני כענין, כמו שזכר בערוך וכ"ה לנכון בכ"י א"י, לב) על הירקות בורא פרי האדמה, משנה ברכות ל"ח ע"א, לב) שלקות פה"א, מובא בריף שם, לד) דבמילתייהו קיימא, הריף שם הביא אפי' רבי יוסי מודה דשלקות במילתייהו קיימא, לה) תומי וברתי קרא חיי וסלקא כו', הובא בריף שם, לו) וכן נמי כל מירי כו', הוספתי כמו שהוא בכ"י א' ב' ג', וגם הוא לנכון בריף אשר משם נובע המאמר, לו) אבל כל מירי דאורחיהו למיכלניהו בחיותיהו, זה ליתא לפנינו בריף, לה) ושלקות דאישתני לעילויא, עיין בראש ברכות פ"ו ס"י ס"ה, לו) גרנוליה, חקתני גרנולידו, כמו שהוא לנכון בכ"י א' ב' ג', וכן הוא כנסרא ברכות ל"ח ע"א הני גרנולידו דליפתא כו' ורשיי פירש גרנולידו דלפתא ראשי לפתות, ועיין ערוך השלם ערך גרנולד, מ) וקיימא לן כ"י יוחנן דאמר, חקתני כמו שהוא בכ"י א', ודברי רבי יוחנן הוא כנסרא ברכות מ' ע"ב ורבי יוחנן אמר אפי' פת ויין וע"ש בתוס', ובכ"י ג' הגרסא וקיימא לן דאמרין אפי' פת ויין אם אמר

ספר האורה

האדמה, לא לברך עליהו שהכל, אלא בורא פרי האדמה ונסיק [בהו]. (ול) כרתגן בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, על פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא, ועל כולם אם אמר שהכל יצא, (מ) וכללא דמילתא כל היכא דאיכא כוית בעי ברכה תחלה וסוף, וכל היכא דליכא כוית בתחלה מברך עליה, (נג) דאסור ליהנות מן העולם [הזה] בלא ברכה, ולבסוף לא בעי ברכה; (נד) תבשילא דמילקא [ולפתא] אף על גב דמפשי ביה קימחא, בורא פרי האדמה, דלדכווי בעלמא הוא דיהבי ביה קימחא: (נה) ומיא דמילקא (ורבשתא) [ורשבתא], (נו) ודכולהו סלקי בורא פרי האדמה, דקיימא לן דמיא דכולהו שלקי כשלקי גופייהו: (נז) כל דבר שאין נידולו מן הארץ כגון בשר וחלב ונבניה ונצים ודנים מברך שהכל, (נח) על המלח ועל הזמית כמהין ופטריות שהכל: (נט) על המים ועל השכר שהכל, ואחריו בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת חי העולמים, והני מילי אי שתי להו לצמא, אבל אי לא צריך להו למשתי ושתי להו (ס) כגון מאן דחנקתיה אימצא, לא צריך לברוכי על היין בורא פרי הגפן, (סא) היו לפניו מינין הרבה בזמן שברכותיהן שוות אף על פי שיש בהן מין שבעה, חביב עדיף, אין ברכותיהן שוות מברך על זה וחורז ומברך על זה וחביב עדיף, (סב) וכל המוקדם בפסוק קודם לברכה, כגון ענבים ותאנים ורמונים, (סג) אבל כל הסמוך לארץ קודמים לברכה כגון זתים ותמרים ותמרים קודמים לענבים ותאנים ורמונים, (סד) כדרב המנוגא, וענבים נמי דקדומי לרמונים, הני מילי בדלית חד מינייהו חביב, כגון דאיכא אינשי דחביבו עלייהו רמונים ותאנים מענבים חביב קודם, אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה [בתוך הסעודה], (סו) כגון בישרא וכוורי וכל מיני בישולא דדרכייהו למיכל בהו ריפתא וירקי ובוצני, אין מעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, דפת פוחרת כל מיני מאכל דאכל בתריה, (סז) [דברים הבאים

ה ע ר ו ת

שהכל יצא, ובכ"י ב' חסר מאטר שלם אחר הסיום דלאו דרכוהו דאינוש למיכלניהו בחיותיהו מתהלך וכללא דמילתא כל היכי דאיכא כוית בעי ברכה, הוא המאטר שלאחריו וכל מה שבתיים חכר, (מא) כרתגן בירך על פירות האילן ביום האדמה יצא, משנה ברכות י' ע"א, (מב) וכללא דמילתא כל היכא דאיכא כוית בעי ברכה תחלה וסוף כו', הוא לשון הרי"ף ברכות פ"ו א"ר חייא בר אבא א"י ראתי את רבי יוחנן שאכל וית מלוח ובירך עליו תחלה וסוף שמעינן מינה דכל היכא דאיכא כוית בעי ברכה תחלה וסוף, אבל היכא דליכא כוית, תחלה בעי ברכה, שאמור לאדם ליהנות מן העולם הזה כלום בלא ברכה, ולבסוף לא בעי ברכה ע"ב, וע"ש ברבינו יונה, (מג) דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, ברכות ל"ה ע"א, (מד) תבשילא דמילקא ודליפתא, ברכות ל"ב ע"א, ור"ף שם, (מה) ומיא דמילקא ורבשתא, תקנתי ורבשתא כמו שהוא בנמרא וברי"ף שם וביה לנכון בכ"י א' ב' ג', ופירש"י בנמרא דשיבתא ירק שנותנין מעט בקדירה לפתק בעלמא ולא לאכול, (מו) ודכולהו סלקי, בפ"ה דקיי"ל דמיא דכולהו שלקי, המלות שרשפתי חסרות בכ"י ג', (מז) כל דבר שאין נידולו כו', ברכות פ"ו ע"ב ור"ף שם, (מח) על המלח כו', שם שם: (מט) על המים שהכל ואחריו בורא נפשות והים אי שתי לצמא, ע"ן ברכות פ"ד ע"א, א"ר הביא הסור או"ח פ"ו ר"ד כלשון המחבר, כגון מאן דחנקתיה אימצא לא צריך לברוכי ונמרא שם, (נ) וע"ש בפירש"י וכבר נתנו לברך בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות, וע"ש בתוס' ובהראש ברכות סוף פ"ו, (נא) היו לפניו מינין הרבה, ע"ן בששנה לברכות פ"ו ע"ב, ונמרא שם מ"א ע"א, (נב) כל המוקדם בפסוק, נמרא שם, וכן הוא ברי"ף שם, (נג) אבל כל הסמוך לארץ קודמין לברכה כו', הוספתי כמו שהוא לנכון בכ"י א' ב' ג' והשמים המתחוק מין התאנים ורמונים עד תאנים ורמונים, (נד) כדרב המנוגא, ברכות מ"א ע"ב ע"ש, (נז) אמר רב פפא הלכתא, ברכות מ"א ע"ב, (נו) כגון בישרא כו', זה ליחא בנמרא, ורש"י שם פירש דברים הבאים מחמת הסעודה ללפת בהן את הפת וע"ש בתוס' ד"ה הלכתא, והלשון שהביא המחבר, כגון בישרא וכוורי וכל מיני בישולא דדרכייהו למיכל בהו ריפתא וירקי ובוצני"י הוא לקוח מן כה"ג ברכות פ"ו דף ז' ע"ב, וע"ן ב"י או"ח פ"ו קע"ז, (נז) דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, הו"א"ז כמו שהוא לנכון בכ"י א' ב' ג', וכן הוא בנמרא ובה"ג, וחכר

ספר האורה

שלא מחמת הסעודה (נח) כנון הביצא ודייסא מעונין ברכה לפניהם, ואין מעונין ברכה לאתריהו.] (ע) דברים הבאים לאחר הסעודה ונאכלין לאחר הסעודה, (ס) כנון תמרי ורמני ושאר [מיני] מגדי ואייתינון ואכיל להון בתוך הסעודה (סא) [מעונין ברכה לפניהם ולאחריהם, וחביצה דאכיל להון בתוך הסעודה מאי מעמא] לא צריך ברכה [לאחריו].] (סג) דכיון דמין דגן הוא מיפטר בכרכת המזון, אבל תמרי ורמני ושאר מגדי ולא סין דגן הוא, לא מיפטר בכרכת המזון, אי לא אכיל בהו פה, כללו של דבר דברכות כל שלפניו בורא מיני מזונות, לאחריו על המחיה, והני מילי בהמשת המינין, אבל בשאר מינים, כנון אורו ודוחן אליכא דמאן דאמר (סד) דהלכתא (כחנינא) [כמתניתין] דהכוסם את האורה, היכא דאפאו ובשלו דמברך בורא מיני מזונות, אפילו הכי לאחריו לא מברך אלא בורא נפשות רבות, [וכל שלפניו בורא פרי האדמה, לאחריו בורא נפשות רבות], כנון כוסם חד מחמשה המינין, או מאן דאכיל פירי דארעא וירקא, דמברכין לקמיהו בורא פרי האדמה, ולאחריו בורא נפשות רבות, (סד) [וכל מאי דמברכי קמיה שהכל, כנון ירקי ומגדי טובא המפורשין לעיל, דלאו דרכו למיכליהו הכי, או מאן דשתי מיא ושכרא ושאר משתאות מברך קמיהו שהכל, לאחריו בורא נפשות רבות], וכל שלפניו בורא פרי העץ, כנון פירות דחמשת המינין, דאינון נפן ותאינה ורמון ותים ותמרים, לאחריהם על העץ ועל פרי העץ, אבל כל שאר [פירות] אילן דלא מחמשת המינין הללו האמורים בפסוק מברך לפניהם בורא פרי העץ, ולאחיהם בורא נפשות רבות, (סה) כללא הוא כל אילן דנתרי טרפיה בסיתוא ופיישין נוויה ועיילי מאן בנויה ומהנפיק טרפיה מני נוויהו, אילן הוא ומברכין על פירותיה בורא פרי העץ,

הערות

גם בכ"י ג' שם, (נח) כנון הביצא ודייסא, זה ליתא בנמרא, והוא לשון הבהיג שם, וגם רש"י בנמרא שם הביא כנון דייסא וכן כרוכ וחרדין שאינן לפתן ובאין למזון ולשובע ועיש בתוס' ד"ה הלכתא, (ע) דברים הבאים לאחר הסעודה, שם שם, (ס) כנון תמרי ורמני ושאר מיני מגדי ואייתינון ואכול להון בתוך הסעודה, הוא לשון הבהיג שם, סא) מעונין ברכה לפניהם ולאחריהם וחביצה דאכיל להון בתוך הסעודה מאי מעמא, הוספתו והוא לשון הבהיג שם, ונמצא ליכון, בכ"י א' ב' ג', (סג) דכיון דמין דגן הוא כו' דלאו סין דגן הוא, כ"ה בכ"י א' ב' ג', אבל כההיג שם הנירסא דמין סוק הוא כו' דלאו סין סוק הוא, (סד) דהלכתא כחנינא, תקנתי כמתניתין, כמו שהוא בכ"י א' ב' ג', והוא בנמרא ברכת ל"ז ע"א הכוסם את האורו מברך עליו בורא פרי האדמה, (סד) וכל שאר דמברכי קמיה שהכל כו', הוספתי כמו שהוא בכ"י א' ב' ג', והשמיש המעתיק מן בורא נפשות רבות, עד בורא נפשות רבות, (סה) כללא הוא כל אילן דנתרי טרפיה בסיתוא ודיישין נוויה כו', הוא לשון הבהיג ברכות פ"ז דף ו' ע"ב, ושם איתא כך: וכל אילן דנתרין טרפיה בסיתוא ודיישין נוויה והדר מפי' טרפיה מנואיה אילן מקרי ומברכין אפירי בורא פרי העץ, וכל אילן דבאלו לגמרי טרפיה ועציו והדר פארי משרשין דיליה כנון מזוי כו' בורא פרי האדמה, וראיתי באור ורוע הלכות סעודה סוף ס' ע"ב הביא וז"ל: כתב רבינו יצחק אלפס ראה לרבוחינו הגאונים שאמרו משום רבותיהם כל אילן דבסיתוא נתרי טרפיה ופיישי נוויה ועיילא סוחא בנוויה ומפי' טרפי מנוויה מברכין עליו בורא פרי העץ, אבל מאן דיבוש בסיתוא וכלו נוויה וטרפי לגמרי והדר פרי משרשין מברכין עליו בפה"א, ואין זכר מזה בהרי"ף לפנינו, והמדרכי פ"ז ס' ק"א הביא זה שם תשובות הגאונים, וגם המור א"ח ס' ר"ג הביא ג"כ בשם תשובות הגאונים ועיש בכ"י, ובעל האשכול צד 67 הביא זה בשם רבואתא והוא כלשון הבהיג ולפנינו כפסר האורה בפסוק ועיילי מאן בנויה כתוב בכ"י א' ב' ג' ועיילי מיא בנוויה, ובבהיג חסר זה, ובאורו שם הגי' ועיילי סוחא בנוויה, ובהאשכול שם הובא ועיילון מיא בנוואיה, ובפסוק לפנינו ומהנפיק טרפיה מני נוויהו, איתא בבהיג והדר מפי' טרפיה מנוואיה, וכן באורו ומפי' טרפיה מנוויה, ובכ"י א' ב' ג' ומהנפיק טרפיה מנוויה, לכן יש לחקן לפנינו מן נוויהו, וכן לפנינו וכלו לגמרי, בבהיג דבאלו לגמרי ועם א' מלא, ובאורו וכלו נוויה וטרפי לגמרי, ובהאשכול ובאלו, ובכ"י א' וכלו לגמרי, ובכ"י ב' ג' וכלו, ויש עוד

וכל אילן דיבוש בסיתוא ובלי לגמרי נוזיה וטרפיה והדר סארי משרשין דידיה, עשב הוא ומברכין על פירותיה בורא פרי האדמה. (ק) כללא אחרניא תניא בתוספתא כל שמוציאה עלין מעיקרה עשב הוא ומברכין על פירותיו בורא פרי האדמה, וכל המוציא עלין מעצו, עץ הוא ומברכין עליו בורא פרי העץ. (קז) ואי בר ריחא הוא, דרמיא להדם [מברך] עצי בשמים. (סח) סוכר וקניא דסוכר בורא פרי האדמה. (סט) כללא דמילתא כל שהוא פרי מברכין עליו בורא פרי העץ, וכל שאינו פרי, אף על גב דמעץ קא נפקי, או מאן דאכיל קליפי עצים, לא מברכין אלא בורא פרי האדמה, וכדמפורש בענין צלף וקפרס ואביונות לא מצינו אילן שמברך על פירותיו ברכה אחרת חוץ מבורא פרי העץ, אלא פירות שלא נגמרו כגון בוסר [אפנין] ובישלא כומרא שמברכין עליהן שהכל, אי נמי אילני סרק שהאוכל ממה שמוציאין (ע) כגון בנות אסא, אף על גב דבשילין והיון כמו פירות, לאו פירות, חשבין [להן], ולא מברכין עליהן אלא שהכל, וכן כל כיוצא בהן; (עא) מאימתי מברכין על המוגמה, משתעלה תמרתו. (עב) דבעי אוריחו, ואף על גב דעדיין לא ארה. (עג) ועל כל המוגמרות כולן מברך עליהן בורא עצי בשמים. (עד) חוץ ממושך (עה) ואובד שנשל מן חיה, מברכין עליו בורא מיני בשמים (עו) משחא דאפיסמא מברך בורא שמן ערב הערות

להעיר מה שהובא בכה"ג כגון סווי כו' הני בפהיא, בתשובות הגאונים דפוס ליק סי' מ"ה הובא שאלו מן קמיה הלין סווי [צ"ל מווי] מאי מברכין עליוויהו הלין סווי [מווי] מברכין עליוויהו בפהיא כו', ומלת נוווא איחא בנמרא ברכות דף מ' סוף ע"א ופירש"י ענף של עץ. (ק) כללא אחרניא תניא בתוספתא כל שמוציאה עלין מעיקרו עשב הוא כו'. הוא בתוספתא כלאים פ"ג, והובא ג"כ בבה"ג במאמר שלאחריו ברכות פ"ו דף ח' סוף ע"ה, וז"ל ותניא נמי גבי כלאים כל שתחלת ברייתו מוציא עליון ירק הוא, תחילת ברייתו מוציא עץ אילן הוא. וגם רב יהודאי גאון ריש מתיבא בשו"ת האונים ליק סי' מ"ה הביא את התוספתא, ובתשובות שלו לתשובות הגאונים (ליק תרכ"ה) העירוני כי האור ורוע ה' סעודה סי' קע"ב הביא שרינו יצחק בר שמואל (בן אחותו של ר"ת ז"ל) הביא את לשון התוספתא כך: כל שמוציא עליו מעיקרו (פ"י מן השרש) עשב הוא ומברכין עליו בפהיא כל שמוציא עליו מעצו (פ"י מענפו) אילן הוא ומברכין עליו בפהיא, ועל זה כתב הגאון בעל אור ורוע חשתי בשתי תוספות של ברכות ולא מצאתי, אך בתוספתא דכלאים פ"ג עכ"ל, ובירושמי כלאים סוף פ"ה דף ל' ע"א תני ר' חיננא בר סמא את שהוא עולה מגזע מין אילן, משרשיו מין ירק, ודברי התוספתא הובא באשכול צד 67 ובהראש ברכות סי' כ"ג, (ק) ואי בר ריחא הוא דרמיא להדם, בהאשכול שם צד 67 אהר שהכיו התוספתא המוציא עלין מעיקרו, הובא ג"כ ואי בר ריחא הוא מברך עצי בשמים דרמי להדם, והוא כמו שהוא בספרי האורה, ונראה כי ה"י כן בספרי הגאונים שהיו לפניו. (סח) סוכר וקניא דסוכר, בהאשכול שם אית דאמרו שוכר וקניא ליליה בפהיא, והוא לשון בה"ג ברכות פ"ו דף ו' ריש ע"ג, ושם הניי ואת רבנן דאמרו, שוכר וקניא דשוכר בפהיא, (סט) כללא דמילתא כל שהוא פרי, הוא ג"כ בהאשכול שם. (ע) כגון בנות אסא, בכה"ג ברכות פ"ו דף ח' ע"ב בנת אסא שהכל דלא נשעי אינשי אסא אדעתא דבנת אסא. (עא) מאימתי מברכין על המוגמה, ברכות פ"ג ע"א מאימתי מברכין על הריח משתעלה תמרתו, ופירש"י על הריח של מוגמה, וכן פירוש תמרתו קיסור העשן שמתמר ותולה, ע"כ דבעי אוריחו, עיין בנמרא שם דעתיה לאוריהו פ"י להריח. (עג) ועל כל המוגמרות כולן מברך בורא עצי בשמים. (עד) גמרא שם, ע"כ חוץ ממושך ואובד שנשל מן חיה, בנמרא שם חוץ ממושך שמן חיה הוא גם בכ"י א' ב' ג' ה"ג ממושך בכ"ף וגם ג"י זו וכונה, והערוד ערך משך הביא ה"ג בנמרא חוץ ממושך, וכתב ס"א מושך ועיי"ש גם במוספי פ"י המלה (והוא ביואם מוסקוס), והערוד הביא שם מנמרא חוץ ממושך שמן חיה הוא, וכן הביא הריף והראש, וצ"ל שמן חיה הוא, כמו שהוא לפנינו בנמרא, והוא בושם היוצא מן החיה ולכן הובא לנכון בס' האורה לפנינו שנשל מן חיון. (עה) ואובד, בכ"י א' ז' ואובד, ובכ"י ג' ואובד, וכל הנוסחאות בפנות, והמלה לא נמצאת בנמרא ברכות שם, ונאמר רק חוץ ממושך, רק מוציא בשמים, בהאשכול צד 68 שהביא על כל המוגמרות מברכין עצי בשמים חוץ ממושך שמיה בא שמברכין מיני בשמים, וכתב רב האי דהיא [צ"ל דהוא] ובאר עכ"ל, לכן אין ספק שבעל האורה הביא המלה הזאת שהוסיף רב האי גאון וצ"ל ואובד, ובכ"י ג' במקום ואובד צ"ל ואובד. (עו) משחא דאפיסמא.

(ז) (ועשרתא) [וכשרתא] (ע) שהוא נליא עט) (דמשחא) (ומשחא) [כבישא ס] שעיקרו שמן ומערבין בו כמה מינין מעצי בשמים שמכשכרין אותו (ס) ומשחא פחינא. כולהו מברך עלייהו כורא עצי בשמים:

סליקו להו הלכות פירות ומיני מזונות:

[מן] הלכות ציצית.

(ח) עשיית ציצית. מיתנין ארבע חיטין וכופלין אותן לתמניא. וכל חד וחד מתמניא הוי עד זרת ומשונין להו בתוך שלש אצבעות באורך קצה המלית. ולא לפחות השיעור באורך קצה המלית [פחות] ממלא קשר אנודל ולא ליהוי יותר משלש אצבעות. אלא משלש אצבעות [ועד] מלא קשר אנודל צריך לקבען בטלית. והשלשה הטין שוין והרביעי עורף עליהן בהיקף שני פעמים בנודל. ובשעה שמתקנין החוטין, הכי מתקן להון. פותח ארבע אצבעותיו מנודל ועד קמיצה וכשהן פתוחין הרבה הוי זרת ומתחיל וכורך שני פעמים החוט בגדלו ואחר כך מותח החוטין עד קמיצה. וחוזר אותן ארבע פעמים עד נודל. ואחר כך הותכין באמצע במקום העומד על הנודל ונמצאו שלש החוטין שוין, והרביעי עורף עליהם. כשיעור כריכת שני פעמים על הנודל ותולה אותן בטלית ומשוה ראשי החוטין ונמצא חוט השמיני עורף על השבעה. ובאותו יותרת העורף החוט השמיני קושר על השבעה ושונה ומשלש. (ט) [והוא הנקרא חוליא. ואחר כן כורך עד שלישי הורת באותו החוט ואחר כך קושר שני פעמים למטה ואחר כן ושאר אותו החוט השמיני] שוה עם השבעה ונתורו שם שני שלישי זרת ענף. וזהו נוי תכלת שאמרו רבותינו שלישי גדול ושני שלישי ענף:

סליקו להו הלכות ציצית:

הערות

נמרא ברכות שם כדברי רבי יוחנן. (ז) ועשרתא. תקנתי וכשרתא. כמו שהוא לנכון בכ"י א' ובי, אבל בכ"י ג' בשעות וכדשרתא צ"ל וכשרתא, וכן הוא לנכון בנמרא שם. והשיי פירש כשרתא קושם. (ע) שהוא נליא. בכ"י א' ב' שהוא נלא ובכ"י ג' שהוא אנליא. וזה לא נמצא בנמרא שם. רק ראיתי בהאשכול צד 68 שהביא כשרתא הוא נאליא. והוא ניכ נובע מרבינו האי נאון שהביא שם. (ע) דמשחא כבישא. תקנתי ומשחא כבישא. כמו שהוא לנכון בכ"י א' ב' ג' ופירוש רש"י בנמרא ברכות שם משחא כבישא. שמן שבו סמון הקושם והשמן מריח מן הבושם שבתוכו. והערוך כדרך כשר הכי משחא כבישא. פירוש רבותינו שכובשין שומסמין ועצי בשמים ומן הרבה וקולט השומסמין הריח של בשמים ושוחנין אותו ויש בו ריח של בשמים. והוא נובע מפי' הריח. והובא בחומי' ברכות שם ד"ה משחא. (ס) שעיקרו שמן ומערבין בו כמה מינים מעצי בשמים שמכשירין אותו. כ"ה גם בכ"י א' ב' ג' אבל זה נשסם סמקומו ושייד על וכשרתא. וכ"ה לנכון בהאשכול שם צד 68 כשרתא הוא נאליא ועקרו שמן כו'. והוא לקוח ניכ מרבינו האי נאון ד"ל, וכן הוא בהערוך ערך כשר כשרתא פי' עיקרו שמן ומערבין בו כמה מינין מעצי בשמים שמכשירין אותו. ולפי' כשרתא נגור מלשון כשר. (ס) ומשחא פחינא. פירש"י בנמרא שם שפחנו בו כשרתא. ועיין בערוך כדרך כשר שפי' שם ומשחא פחינא ע"ש:

[מן] (ח) עשיית ציצית. במדרם פי' ל"ו ול"ו ובשבלי הלקט השלם דף קפ"ט ע"ב עד קצ"א ע"א הובא הלכות ציצית של רבינו שלמה וצ"ל וסודרו של ציצית ובסוף מ"ים סליקו הלכות ציצית של רש"י ד"ל והוא הכתוב בספר המדרם שם. הוא מטונה טאשר לפנינו בספר האורה. וגם בסידור רש"י קרוב לסופו נמצא דין עשיית הציצית. וניכ בסגנון אחר מטה שלמינו. ועיין גם במחזור וויפרו צד 632 ע"ד 638 שהובא בשם רש"י באופן אחר, ועיין בספר תמים דעים סי' ל"ב שהביא דברי הגאונים בענין ציצית. ואין ספק שרברי ספר האורה נובעים מנאונים. (ט) והוא הנקרא חוליא כו'. הוספתי כמו שהוא בכ"י א' ב' ג' (ג) שאמרו רבותינו, מנחות ל"ב ע"א:

ספר האורה

[מז] הלכות כלי בהמה.

(א) אסור להרביע כלאים, סוסיא על המרא, וחמרא על סוסיא וכן למלאכה, לא שנא בהמה וחיה, ולא שנא ענף, ואסור למינקט חמרא קמי סוסיא, ואפילו ליהרהר נמי לחמרא קמי סוסיא בביתא אסור, (ב) ואסור נמי למימר ליה לגוי לארבעי כלאים שאף הם נצטוו על הכלאים, והלכתא כל שני מיני בסרות אסורים לחרוש ולדוש ולמשוך ולנהוג ואפילו פרה וחמור, וישראל שנתן בהמות לגוי והבניסן לנהוג פסור מלא תחסום ומלא תחרוש בשור ובחמור, ונזי דמשתתף בהדי ישראל בהרישה ובדישה לענין שבת ודאי אסור, דהייביה רחמנא שביתה הוא ובהמתו שורו וחמורו, אבל לענין חסימת פי פרה וחרושה בשור ובחמור, כיון דנזי קא עביד והוא ליתא בהדיה לא עביד ישראל אסורא ופסור לענין דישה בשור ובחמור, דאמור רבנן מאי מעמא אסר רחמנא חרישה בשור ובחמור משום דשור חמור לא פשה, וחס רחמנא להלישת דעתא דחמור ואסור :

[מח] הלכות כלאי הברם.

(א) והלכתא מותר לזרוע תבואה או ירקות בכרם לכתחלה בחוצה לארץ בזמן הזה, (ב) דהלכתא כרבי יאשיה, דאמר אינו חייב עד שזרוע חטה ושעורה וחרצן במסולת יד, (ג) ומי שיש לו [נטיעה של] נפן או שלש נטיעות ויש להם ענבים ארוכים שנתונים על נבי קנים מותר לזרוע תחתיהם [ירקות], ואין צריך להרחיק מן הנפנים [כדי עבודה], (ד) ומותר לאכול מאותן ירקות בחוצה לארץ, (ה) כדתנן כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לה בחוץ לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא ילקוט ביד, הלכך כיון שאינו זורע [ג'] מינין בבת אחת אלא ירק נטוע בכרם מותר בחוצה לארץ, והלכתא מותר להרכיב אילנות מין במינו שחורות בלבנות ונסות ברקות, ואף על פי [שיש לו] שם לזוי, אבל אילן שנושא פירות ממין שאינו נושא פירות אסור להרכיבן זה עם זה, וכל שכן מין בשאינו מינו :

[מט] הלכות שעמנו.

(א) עיקר שעמנו שוע מווי ונו, (ב) שוע תרנום ופח את הבית [ויקרא י"ד מ"ב] וישוע, והוא ניסוי, (ג) ולפיכך הלכדין אסורין מפני שהן שועין, (ד) נזו הוא דבר

ה ע ר ו ת

[מז] (א) אסור להרביע כלאים, בהני הלי כלאים דף פז ע"א, ועין בסור אויה מי רציני, (ב) ואסור נמי למימר ליה לגוי לארבעי כלאים שאף הם נצטוו על הכלאים, בהני שם, הרב בעל ברבי יוסף יודי מי רציני מי די [דף ע"ז ע"ב] הביא וראיתי לאורן של ישראל רש"י בספר האורה כ"י מי מיו שבתא ואסור למימר ליה לטבוים לארבעי כלאים שאף הם נצטוו על הכלאים עב"ל, ולפלא בעיני שנעלם ממנו המסור שהוא לשון בהני :

[מח] (א) והלכתא מותר לזרוע תבואה או ירקות בכרם לכתחלה, הוא לשון רב נפרואי נאון זיל והובא בספר המים דעים להראבי"ד מי קליג בשם רב נפרואי נאון זצ"ל, והוא עד מי שיש לו נטיעה של נפן, (ב) דהלכתא כרבי יאשיה, קידושין ל"ט ע"א דק"י"ל כרי יאשיה דאמר עד שזרוע חטה ושעורה וחרצן במסולת יד, (ג) ומי שיש לו נטיעה של נפן או שלש נטיעות, עין פור יודי מי רציני וכביי שם, (ד) ומותר לאכול מאותן ירקות בחוצה לארץ, בכרבי יוסף יודי סוף מי רציני הביא מותר לאכול אותו ירק וכו' וכן פסק בספר האורה כ"י, (ה) כדתנן כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לה, ערלה פ"ג מיס וקידושין ל"ח ע"ב :

[מט] (א) עיקר שעמנו שוע מווי ונו, בכלאים פ"ט מ"ה שעמנו דבר שהוא מווי ונו, וכן בספרי תצא [פיסקא ר"ל"ב] שעמנו שוע מווי ונו, (ב) שוע תרנום ופח את הבית וישוע, כן הובא בתשובות הגאונים שקרי תשובה מי פ"ג בשם רב האי נאון שוע תרנום ופח וכמשתנו שניט הלכדין אסורין מפני שהם שועים, ועין בעקרוך ערך שע שהביא ג"כ כן, (ג) ולפיכך הלכדין אסורין מפני שהם שועין.

שמחובר ותלוי בדבר אחר, כגון התמירה והארונה ועשיית הגדולים והעבותות, ה) והלכתא אסור לחפור שני בנדים, אחת של ששתן, ואחת של צמר, ואפילו בחימי משי כדי לעשות כגד אחת ללבוש, ו) כיון (שאחרי) [שדוחק] זה בזה בתמירה, ז) נעשין כשועין וכנוזין, ח) וקיימא לן (כרבנן) [מדרבנן] או שוע או שו או נוז, ט) ובגד שאבד בו כלאים לא ימכרו לניזים, י) ולא יעשנו מדרעת לחמור, יא) אבל עושה אותן כחריבין למת, יב) ובגד שאבד בו כלאים צובעו ומותר, יג) האי מאן דאית ליה חומא דכותנא בגלימיה דעמרא ונתקיה ולא ידוע אי נתיק או לא נתיק שפיר דמי, יד) והלכתא בנדים של מלבוש ושל כסות, כיון שאסורין מן התורה אפילו לתופרין בחימי ששתן, טו) [אסורין אבל כרים וכסתות שאסורין מדרבנן אם תפרן בחימי ששתן] אין בכך כלום, טז) ומרדעת של חמור הרי הוא ככרים וכסתות, יז) הילכך אסור לחפור [שוע] בגד של צמר בחימי ששתן, ובגד של ששתן בחימי צמר ולא לחבר שום [דבר של] צמר בצמר עצמו אלא במינו, אלא אם כן מחברו בקנבוס או במשי, יח) ולחקן בגדי צמר בפשתים כגון אהרש ואלניפרא אסור דשנו, יט) האי נמסא [נמדא] דגרש

הערות

כלאים פ"ט פ"ט, ועיין שם בתשובות הגאונים שערי תשובה פ"י סיב תשובה לרבינו האי גאון ז"ל. ז) נזו הוא דבר שמחובר ותלוי בדבר אחר כו'. עיין בתשובה שם בשם רבינו הנגאל ומה שהביא באגדה דויקרא רבה, הוא פ"י, ובפ"י סיג הובא בשם רבינו האי גאון לא ראינו לו עקר אלא בלשון ארמי והוא דבר שתלוי בדבר ומחובר בו, כדאמרין אי אפסיק גוייה סריפה, ה) והלכתא אסור לחפור שני בנדים, הוא לשון רבינו האי גאון הובא בתשובות הגאונים שערי תשובה פ"י ס"א ונראה שם שהוא לרבינו האי גאון ז"ל, וראיתי בספר תמים דעים פ"י קליד שהביא כל זה בשם רב שרירא גאון ז"ל עד ובגד שאבד בו, ו) כיון שדוחק זה בזה, תקנתי שדוחק כמו שהוא בכ"י א' ב' ג', וכן בשערי תשובה ובתמים דעים שם, ז) נעשין כשועין וכנוזין, וכה בכ"י א' וב' ובכ"י ג' דרשעין וכוזין וכנוזין דמיין, אבל בתשובות הגאונים הירמא נעשים כשועין ונאסרים, ובתמים דעים נעשים כשוריים ונאסרין צ"ל כשועין, ח) וקיי"ל כרבנן, תקנתי מדרבנן, כמו שהוא בשערי תשובה ובתמים דעים, ועיין גם בשערי תשובה פ"י סיג, ושאלתם בעיני עד שיהא שוע פווי וזו או דילמא או שוע או פווי או נוז, השיב רבינו האי ז"ל האי מילתא סיפרשא בנמרא דמדאורייתא עד דאיכא תלתיהון ורבנן גורו בכל חדא בפני עצמה כו', ט) ובגד שאבד בו כלאים לא ימכרו לניזים, נדה פ"א ע"ב, י) ולא יעשנו מדרעת לחמור, נדה פ"א, יא) אבל עושה אותן כחריבין למת, כלאים פ"ט ס"ד, יב) ובגד שאבד בו כלאים צובעו ומותר, נדה פ"ב, יג) האי מאן דאית ליה חימא דכותנא בגלימיה דעמרא ונתקיה כו', נדה פ"ט, ושם הירמא האי מאן דרמי חימא דכותנא, יד) והלכתא בנדים של מלבוש כו', הוא לשון רב האי גאון ז"ל בשערי תשובה פ"י סיב, טו) אסורין כו', הוספתי כמו שהוא בכ"י א' ב' ג' ובשערי תשובה שם, והשמים המעתיק מן בחימי ששתן עד בחימי ששתן, טז) ומרדעת של חמור כו', הוא גם כן בשערי תשובה פ"ט, והסמך שם ואסרו ורביתו כו' עד אשר יגידו לך ימין ושמאל, השמים בעל האורה, יז) הלכך אסור לחפור, הוא ג"כ בשערי תשובה שם בשם בעל העתים, יח) ולחקן בגדי צמר אסור כגון אהרש ואלניפרא אסור דשנו, הלשון ששובש ובכ"י א' וב' ג' הירמא דשתי תביעות והוי חיבור (בכ"י ב' בעקות תפירות), והנה גם זה נובע מתשובות הגאונים שם, ושם הירמא כך וכדתנן בכלאים אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים וכ"ש נמי לחבר שום מלבוש של פשתים בצמר ולא לעשות ערדילים לזה כגון חוליא הקרוי אמרש, ואפילו לתפרן במשי וזהו ליה כשתי תביעות רהויין לזו חיבור כו', ובהוראת מלת ערדולים עיין ערוך ערדל וברשי' ביצה פ"ו ע"א בשם תשובות הגאונים והנה בכ"י א' הירמא כגון אמרש ואלניפרא ובכ"י ב' כגון אחר שלאניפרא שנתבש וצ"ל כגון אהרש ואלניפרא ובכ"י ג' כגון אמרש ואלניפרא לכן כאשר הובא שם בתשובות הגאונים שערי תשובה הקרוי אמרש, יש לחקן למינו בכ"י חיריא כגון אמרש, גם צ"ל ואלניפרא, ומלת אמרש היא מלה ספרדית אמריניסס Atriceses כמו שהוא בא"י הים בשערי תשובה שם שהכוונה הם לולאות של עור שנותנים בהם בתי הרגלים של ברזל או של נחושת כדי לעלות בהם ולרכוב אל המום ולהניח הרגלים בחוכם, אבל מלת אלניפרא לא נודע לי הוראתה, יט) האי נמסא [נמדא] דגרש, כן תקנתי והוא לנכון בכ"י א', ובכ"י ב' בעקות המסא נמדא דגרש ובכ"י ג' ג"כ בעקות נמסא נמדא דגרש, והוא לשון נמרא ביצה

שריא. כ) ושמעת מיהא דבגר שהוא תחתיו של אדם, שהוא עשוי להצעה ולא לדבר אחר, וכן נמי כרים וכסתות אין בהם משום כלאים, אלא משעם שמא תכרך נימא [אחת] על בשרו, ובזמן שהם קשים ואין לחוש לכריכת נימא מותרין לגמרי, (לא) והילכך כרים וכסתות שהן תפורין בכלאים אין לחוש לכריכת נימא דקשים הם לית לן בה ומכל מקום ראוי נמי לכתחילה לשמור הניכרים וכסתות דידן שלא לחסרן בכלאים, מפני שפעמים שאדם מנענען ומוציא מהן תבנן או צמרין ומתכסה בהן, (כג) הני צררי דזווי אין בהן משום כלאים, (כד) ומפני מה נזרה תורה על שעשנו ועל הכלאים, מפני שקין הביא זרע פשתן והבל הביא צמר, וגור הקדוש ברוך הוא שלא יתערבו מנחת חוטא ומנחת זכאי :

[ג] הלכות חלה,

(ה) תנו רבנן ראשית עריוסותיכם [חלה תרימו תרומה] [במדבר טז כז] כדי עיסותיכם, וכמה עיסתכם כדי עיסת מדבר, וכמה עיסת מדבר, [דכתיב] והעומר עשירית האיפה הוא [שמות טז לז], מכאן אמרו שבעה רבעים קמה ועוד [חייבת] בחלה, (ז) ושיעור חלה אחד מעשרים וארבע בעיסה, (ז) ולענין הפרישת חלה מן העיסה אפילו

ה ע ר ו ת

פ"ו ע"א, ויזמא פ"ט ע"א, וע"ש בפירש"י והובא בבבלי הלכות כלאים דף י"ד סוף ע"ד, (כ) ושמעת מיהא, ככ"י א' ושמעין מינה, (לא) והלכך כרים וכסתות שהן תפורין בכלאים כ"ו, זה הביא בעל אורחות חיים ח"ב הלכות כלאים (צד 223) והריש ז"ל כתב הלכך כרים וכסתות כ"ו, וכוון לספר האורה שלפנינו, וראיתי בכלבו כלאים (דפוס וויניציא דף ק"ב ע"ג) כתוב מפורש וכתב הריש בספר האורה הלכך כ"ו, ואולי נשטם באורחות חיים המלות "בספר האורה", כי הכלבו הוא ספר ארחות חיים, (כז) הני צררי דזווי, ביצה פ"ו ע"א ולפנינו הני צררי דפשוטי אין בהם משום כלאים ע"ש בפירש"י, ובבבלי ה' כלאים דף י"ד סוף ע"א הני צררי דזווי ודפשוטי, וכן הרי"ף ביצה פ"א גורם וצררי דזווי ודפשוטי, (כח) ומפני מה נזרה תורה על שעשנו ועל הכלאים מפני שקין הביא זרע פשתן כ"ו, נובע מתחומא הנדפס מכבר בראשית אות מ' והבל הביא גם הוא מכבורות צאנו ומחלביהו, לפיכך נאמר צמר ופשתים, שנאמר לא תלבש שעשנו וגומר, ואמר הקב"ה אינו דין שיתערב החוטא עם מנחת הוכא, לפיכך נאמר צמר ופשתן, ובפדריא פביא הובא רבי יהושע בן קרחא אומר אמר הקב"ה אל יתערבו מנחת קין והבל לעולם, שמא היו יתערבו בארנ בגד, שנאמר לא תלבש שעשנו וגו', אפילו הוא מרוכבת לא יעלה עליך, והערוך בערך כלאים הביא את הפדריא וגורם לא יתערב מנחת קין ומנחת הבל לעולם אפילו בארנ בגד שנאמר ובגד כלאים שעשנו לא יעלה עליך, ועיין במדרש אנדה (שהוצאתי לאור) בראשית י"ד ה' ובהערות שלי, וגם רש"י ע"ה הביא ממרי הארמה יש מדרש אנדה (שהוצאתי זרע פשתן היה, וראיתי באורחות חיים ח"ב צד 225 שהביא בסוף ה' כלאים, והריש ז"ל כתב טעם אחר מפני מפני מה נזרה תורה על שעשנו ועל כלאים מפני שקין הביא כ"ו, וכן הובא בן בכלבו ה' כלאים (דפוס וויניציא דף ק"ב סוף ע"ד) ג"כ בשם הריש וכווננו לספר האורה שלפנינו, ולא נכון הגיה הרב המו"ל שצ"ל הראיש :

[ג] (ה) תנו רבנן ראשית עריוסותיכם כ"ו, עירובין פ"ג ע"א, (ז) ושיעור חלה אחד מכ"ד בעיסה, משנה חלה ט"ב ט"ג, ופסרי שלח מיפסא ק"י, (ז) ולענין הפרשת חלה מן העיסה אפילו לש מאה סולת בעריכה אחת כ"ו, הוא לשון רבינו האי, ומנצאת התשובה בתשובות הגאונים שערי תשובה ס"ו ט"ג, והתחלתה לרבינו האי ז"ל לענין הפרשת חלה מן העיסה אפילו לש כ"ו עד וחומש ביצה קמה הוא כשערי תשובה שם, ואחר כך הובא שם והגאונים ז"ל נשאלו בדבר זה איזה שיעור מדוקדק, הוא בשו"ת הגאונים הפוס ליק ס"ו צ"ה, ושם בהקרות שלי לתשובות הגאונים העירותי שהב"י בסור י"ד ה' חלה ס"ו שצ"ל כתב ז"ל מה שכתב הסור ס"ג ביצים וחומש ביצה, כן הוציא החשבון הרי"ף פרק ערבי פסחים והרא"ש ה' חלה והרמב"ם פ"ו סהלכות בכורים, וראיתי כי גם בבבלי ה' חלה דף פ"ו ע"ג הביא זה לשונו שיעור חלה עומר שהוא עשירית האיפה שהן ס"ג ביצים וחומש ביצה וכן למצה עכ"ל, וגם במדרש במדבר קרח פי"ח אות כ"א, ובתחומא הנדפס מכבר קרח אות י"ב, ס"ג ביצים וחומש ביצה שיעור חלה, וכן מובא במדרש אנדה, וט"ס שם ומסין לדבר חלה מין חלה בנימטריא

לש סאה סולת בעריכה אחת בבת אחת, אין עליו להפריש אלא חלה אחת, כדכתב ראשית עריסותיכם [חלה תרימו תרומה], וזה שהיינו חכמים אחר מעשרים וארבעה מתחילת חיוביה של עיסה, וכמה שיעורה מני ביצים וחומש ביצה קמה : (ד) ובפסקא נמי שיעור הלח עיסה (ה) שאמרו חכמים שבעה רבעים קמה ועור, הייבין כחלה, הואי מינ ביצים וחומש ביצה קמה, לפיכך הלש שיעור זה בעריכה אחת הייב כחלה, אפילו לש מאה שיעורין במאה עריבות הייב להפריש מכל אחת ואחת, דילפינן מעיסת מדבר דהוא עומר, ולענין הביצים היאך מודדין בהן, ממלאין כלי מים ונותנין הביצים לתוכו וכמדירות המים מודדין הקמה, ולאו שיעור זה לעמוד עליו, אלא כך שיערו חכמים שהוא (ו) שיעור ביצה בינונית משקל י"ג זוז ייד גיראות במשקל כסף של בגדר (זה) [וכמשפח הזה] שיערו לעיסת מדבר לחלה ולפסחא (ז) וכך אנו נוהגים חלה גדולה שנותנין לכהן מותר להפרישה ביום [טוב] ולקרות לה ישם [ולאפוחתה, אבל בפסח אין יכול לקרות לה ישם], שאם קרא אינו יכול לשרפה ביום טוב, [דקיימא לן אין שורפין קדשים ביום טוב], ואם אפה אותה לאחר שקרא עליה שם הרי אפה מה שאסור לאכול ביום טוב, ואסור לעשות אלא אוכל נפש בלבד, ואם מניחה בלישה אחת ליד הימוק, אלא [אם כן] [כיציד] יעשה, אופה כל העיסה ואחר אפיתו מצטרף כל הלחם בסל, (ח) כרבי אליעזר, (ט) ומוציא כבר אחד מן הסל [מכיד] ככרות וקורא לה שם ומניחה עד חולו של מועד ושורפה, וכן הלכה, והכא מנהגא בכל דוכתא בגולה, לאפרושי שתי חלות, אחת לאור ואין לה שיעור, ואחת לכהן ויש לה שיעור, כדמפרשינן, והיינו טעמא דעבדינן הכי משום דלא איפשר למיכלה בשומא, ואי איפשר לבטלה כדי שלא תשתכח תורת חלה, הילכך עבדינן הכי, והכי מנהגא מפריש מתחילה מראשית העיסה מעט לישה (י) ומברך עליה [קודם שישרפנה] ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה, ואחר כך נוטל [מעט] מן העיסה [בלא שיעור והוא הלח האור ואין לה שיעור ושורפה ואחר כך מפריש חלה אחת] בלא ברכה, ואומר הרי זו חלה

ה ע ר ו ת

מי, וזה כוונת המדרש שם לפני חלה ע"ש במ"ב, וראיתי במדרש מי קיל הביא שיעור מינ וחומש ביצה הוא שיעור חלה וכך עולה בגמרא, ועיין בשאלות פ' צו סי' ע"ב, (ד) ובפסקא נמי שיעור הלח עיסה כ"ו, הכוונה בהלכות פסוקות, ונמצא כי גם בעל העתים לר"י אלברגלוני הביא בפסקא וכוונתו להלכות פסוקות עיין זכרון לראשונים ח"א להחוקר הנפלא מוה"ר הרבני נ"י בהערה 116, (ה) שאמרו חכמים, עירובין פי' ע"ו, (ו) שיעור ביצה בינונית משקל י"ג זוז ורי' גיראות במשקל כסף בגדר, בשבלי הלחם השלם מי רייב הביא ויל' ובתשובות הגאונים מצאתי כתבן מסתיבתא הקדושה שיעור ביצה משקל ששה עשר זוז, וארבעה גיראות במשקל כסף של כנגדא כ"ו, והוא המאמר שהביא בעל האורה רק לפנינו הגי' י"ג זוז, וכן הוא בכ"י א' ב' ג' ו' שלשה עשר, לכן יש לחקן בשבלי הלחם שלשה עשר במקום ששה עשר, ואורות העיר בגירא עיין ערוך השלם ערך בגיראה, (ז) וכך אנו נוהגים כ"ו, עיין כל זה בתשובות הגאונים שערי תשובה סי' קמ"א בשם רב שירא נאון בקצת שינויים, ועיין במדרש סי' קל"א, ובמחזור וויפרו צד 265, ובשבלי הלחם סי' רייב, (ח) כרבי אליעזר, חלה פי' מיד, מפחים מ"ח ע"ב, נדה ח' ע"א דאמר הרודה ונותן למל הסל מצרפן לחלה, (ט) ומוציא כבר אחד מן הסל מכיר ככרות וקורא לה שם וכן הלכה, הוא לשון רב שירא נאון בשערי תשובה סוף סי' קמ"א, (י) ומברך עליה להפריש תרומה, וכן במדרש סי' קל"א הרוצה להפריש חלה מעיסה אמר להפריש תרומה וכי' במחיו סי' ל"ה צד 264, וכן הובא בשבלי הלחם השלם סי' רייב בשם רש"י, אך דעת הרמב"ם ה' בכורים מ"ה ח"א לברך להפריש חלה, ועיין בהערות הרב רש"ה במחיו שם הערה ו' שהאר"ך בזה, ועיין בשאלות צ"ו סי' צ"ב, ובשאלת שלום שם אות ע"ט :

לכהן, ואין לה פדיון ואוכלה כהן, וכיום טוב מפריש חלת האור ומניח לה למוצאי יום טוב ושורף לה בתר יום טוב. שאין שורפין קדשים ביום טוב, וחלת כהן מפרישה ביום טוב ואוסה ונותנה לכהן ואוכלה ואפילו בו ביום, וכיום טוב של פסח הא דאמרינן שאינו יכול להפרישה כדרך שהוא עושה בחול בשאר ימים טובים, והלכך אין מפרישין חלת האור אלא לאחר אפייה, כרבי אליעזר. דאמר הסל מצרפן לחלה ואף חלת כהן נמי מפרישה מן הסל, אף על פי שיש לו להפרישה מן העיסה, כדכתיב ראשית עריסותיכם, אפילו הכי מצוה למיעבד הכי כהלכתו חלת האור תחילה ואחר כך חלת כהן ולהפרישן שניהם מן הסל, דהלכתא כרבי אליעזר, ואי איכא כהן קמין יהיב ליה לכהן קמין :

[גא] הלכות ערבי שבתות.

(ב) תנו רבנן אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת, (ג) כומץ שהספינה נוששת למטה מעשרה ספחים משום גזירת תחומין ננעו בה [והני מילי לדברי הרשות], ולפיכך נהנו [להפליג] בים הגדול אפילו בערבי שבתות. (ג) והיכא דשכח פת בתורה, וקדשי עליו היום מצילין הימנו מזון שלש סעודות, ואומר לאחרים צאו והצילו עמי, וכשהוא רודה לא ירדה במרדה אלא בסכין, ואף על נב דרדיית הפת חכמה היא ואינה מלאכה, אפילו הכי כמה דאיפשר לשנויי משנינין, (ד) וחייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשיכה, (ה) (משלחים כתבים מערב שבת אם קצין שכר המשלח עם השליח, בין יש שם ביד, בין אין ביד ואם מניע), (ו) [ולענין משלחת כתבים ערב

הערות

[גא] (א) הני רבנן אין מפליגין בספינה. שבת יום ע"א. (ב) כומץ שהספינה נוששת. נובע מהרי"ף שבת ע"א. תיר אין מפליגין בספינה כ"ו, יש מי שאומר הא דתניא אין מפליגין בספינה פחות מן ימים קודם השבת. כומץ שהספינה נוששת ואין כמים עשרה ספחים ומשום גזירת תחומים נורו בה, אבל למעלה מן ספחים לא נורו, ומשום הכי נהנו העם להפליג בים הגדול, וכוונתו הוא דברי גאון אחד, והרי"ף הביא בסתם יש מי שאומר, וגם הרא"ש שבת ע"א סי' ל"ה הביא כן כלשון הרי"ף אשר שאב משם, וכעת יצא לאור ספר העתים ע"י חברת סקיצו נרדטים, ושם צד 2 הובא תשובה לגאון רבי יצחק, וכוננתו לשוית הרי"ף סי' ש"ו, וע"ש בדברי רבינו הגאון בעל עתים לבינה סי' ה' וראיתו שבבבלי הלך השלם סי' ק"יא שהביא את כל זה בשם רבם רבי חננאל ז"ל, וגם הוא הביא ומשום גזירת תחומים ננעו בה, כמו שהוא בספר האורה, וברי"ף הביא גורו בה', וראיתי בתמים דעים סי' ע' שהביא שם ענין שבת דרבני צרפת ז"ל והביא כל הלשון אשר לפנינו בספר האורה, ולפלא שלא הביאו מספר האורה אשר היה לפניו, (ג) והיכא דשכח פת בתנור וקדש עליו היום. הוא ניכ ברי"ף שבת ריש ע"א במאמר אבל און הכי מסתברא לן כפירוקא רהאי קושיא אף על נב דרדיית פת בתנור חכמה היא ואינה מלאכה כ"ו, (ד) וחייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשיכה. שבת י"ב ע"א ופירשי למשמש בבגדו שלא יחא כרוך בשום דבר מן יוציאנו, והסור אויח סי' ר"ב הביא ז"ל מצוה על כל אדם שימשמש בגדיו בערב שבת סמוך לחשיכה שלא יחא בתנור דבי שלם, שאסור לצאת בו בשבת, (ה) משלחים כתבים ע"ד ואם מניע. הסגרתו כי המאמר משוכב ומקופע והסר הרבה סוף הסימן וסימן שלאחריו ענין הסגנה, והיה לפני הסופר כ"י אשר נלקח בחסר ונשפט דף שלם גם היו האמותיות משושפשות במקום בין שיש שם ביד בין אין ביד צ"ל 'בי דואר' במקום ביד, גם במקום ואם מניע צ"ל בין מניע, כמו שתראה כזה מאמר אשר הוספתי לפניו הספר, ע"פ כ"י א"י ב"י י"ג, (ו) ולענין משלחת כתבים מערב שבת ואם המשלח קצין שכר לשליח, עיין בגמרא שבת י"ט ע"א וברי"ף שבת ע"א וכתב שם הרי"ף סי' דואר איש ידוע שכל כתב אליו יובל והוא משכיר ומשלח לו אגרת למי שנתלחה אליו, ושני בגמרא שבת שם כתב דואר שלטון העיר ולו הנילן לשלוח אגרותיו, והעירון בערך דואר סי' שופר ששולח אליו האגרות, מ"י אחר איש ידוע שכל כתב אליו יובל והוא המשכיר ומשלח כל אגרות למי שנתלחה לו פירוש הדאשון הוא כפי' רש"י, ומירוש שנו הוא כלשון הרי"ף, וכ"ה בדמכים ז"ל שבת מ"ז הלכת כ"י אם יש בפניית אדם קבוע שהוא מקבץ האגרות ושולח אותם לכל פרינה